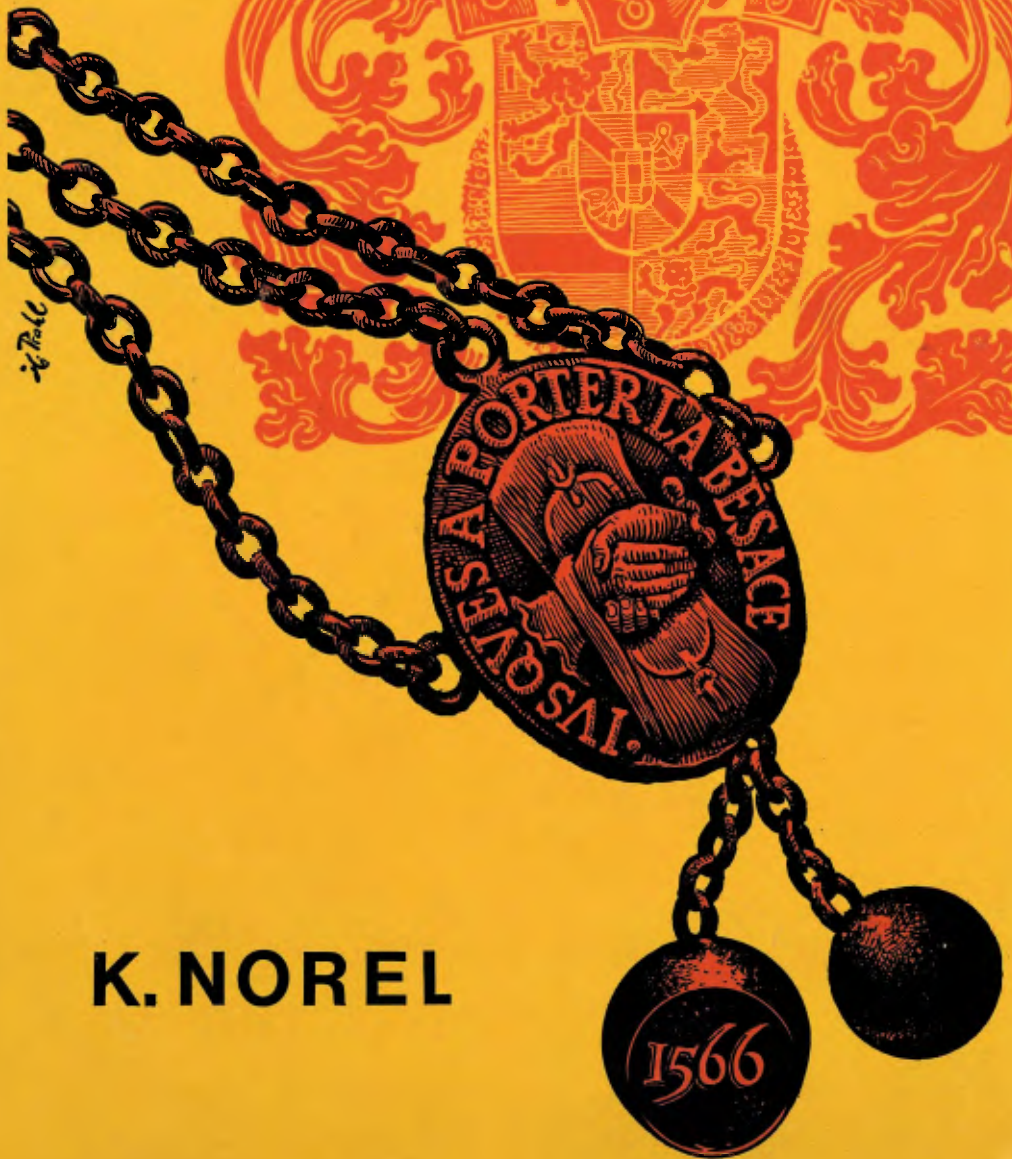

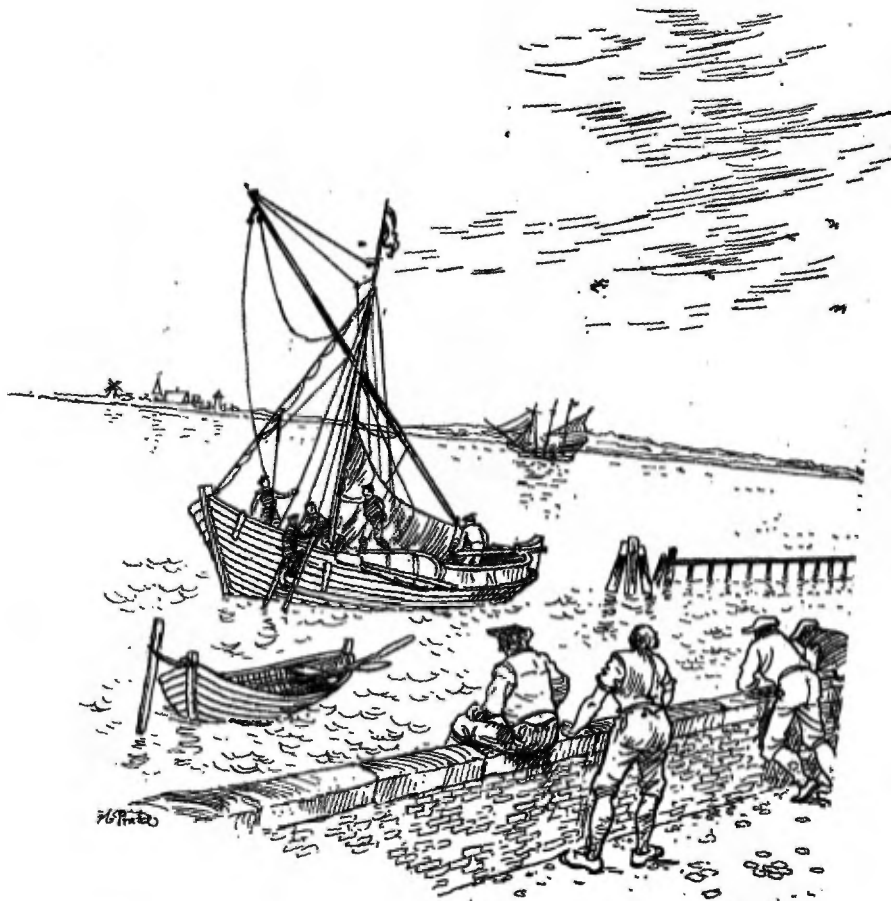
Pier in het wonderjaar

K. NOREL

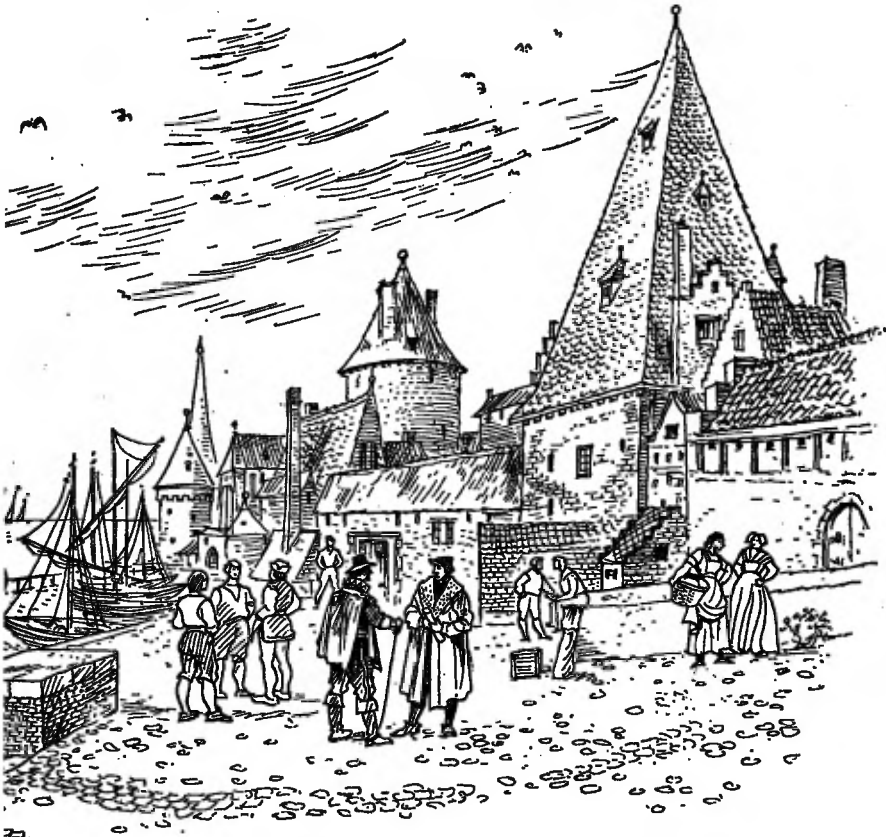

PIER IN HET WONDERJAAR

K. NOREL

PIER IN HET WONDERJAAR

TEKENINGEN VAN H. PRAHL

UITGEVERIJ G. F. CALLENBACH N.V. - NIJKERK

1. EEN GAST UIT HAMBURG

Met zijn schooltas op de rug loopt Pier Plantijn naar het Steen. Dit is zijn vaste loopje alle dagen. Na zoveel uren in de mufte school moet hij de Schelde zien, het water ruiken, de wind fris door zijn haren laten waaien.

De laatste weken is er nog een andere reden ook. Hij kijkt uit naar de Oostzeevloot. Zijn vader, sinjeur Plantijn, wacht op zijn beide schepen, die al maanden geleden naar Danzig zijn gevaren om graan te halen. Heel Antwerpen, heel Vlaanderen en Brabant wachten ongeduldig op de vloot. De graanpakhuizen van Antwerpen zijn vrijwel leeg. De mulders hebben haast geen koren meer om te malen, de bakkers geen meel voor brood, de brouwers geen mout voor bier. De schaarste heeft alles peperduur gemaakt en de arme mensen lijden honger. Hij, Pier, brengt dagelijks voor zijn moeder schotels met meelkost naar zieke mensen in de Achterstraat; zijn zuster Lieske brengt brood naar andere gezinnen. Moeder zelf staat elke dag in het onderhuis een grote pan soep leeg te scheppen aan kinderen, die met pannetjes en schalen komen, omdat er thuis niets is.

En de Oostzeevloot blijft maar uit. Piers vader begrijpt niet wat de reden is. Hij heeft bericht gekregen uit Danzig dat zijn schepen daar op tijd beladen zijn. Andere kooplui vernamen uit Lübeck en Koningsbergen dat hun schepen vol met graan uit die havens op de thuisreis zijn gegaan. De gehele Oostzeevloot heeft de Sont bereikt, is al lang gemeld. Maar sedert is niets meer over haar vernomen. Heeft de vloot

tegenslag gehad in het Skagerrak? Is ze op de Noordzee door een zware storm belopen en vernield? Maar er zijn schepen uit Gothenburg aangekomen en die wisten niets van slecht weer in de buurt van Denemarken.

Pier komt op het Steen. Het staat daar alle dagen vol met balliekluivers: havenarbeiders die niets te doen hebben, omdat er helemaal geen schepen uit het noorden binnenkomen. Ze leunen tegen of hangen over de walmuur, moedeloos, omdat ze zonder werk zijn en hun vrouwen en kinderen hongerlijden. Vandaag is hun stemming evenwel niet dof, maar grimmig. Ongezouten luchten zij hun hart. Ze schelden op de koning. Het is Philips de Tweede, die hun al deze ellende brengt.

Pier snapt dit niet. Hij is ook helemaal niet op Philips gesteld. De koning woont in Spanje; hij komt nooit in de Nederlanden. Wel heft hij zware belastingen om er de Spaanse schatkist mee te vullen. Het ergste is dat hij de Nederlanders die de nieuwe leer zijn toegedaan door kettermeesters laat vervolgen: gevangenzetten, martelen, ophangen en verbranden. Maar dat de koning de Oostzeevloot tegenhouden zou, zodat die niet in Antwerpen kan komen, dat is te gek. Daarvoor ligt Spanje te ver van de Oostzee vandaan.

Pier tuurt de Schelde af. De lentezon schijnt helder op de golven, die bobbelen op een bolle bries. Er naderen scheepjes met sprietzeilen. Dat zijn staalevers¹ van vissers, die platvis, mosselen of garnalen hebben gevangen in de monden van de Schelde en nu hun vangst in Antwerpen gaan markten. Er zeilen ook koggen, maar deze zijn te klein om tot de Oostzeevloot te kunnen behoren; zij komen uit Holland of Zeeland. Een karveel laat het anker vallen. Het is een Portugees; zijn zeilen zijn fraai beschilderd met het Kruis, de Maagd en vele heiligen. Het grote schip brengt vast specerij-

¹ Voor een verklaring van deze en andere ouderwetse woorden zie pag. 91.

en uit Oost-Indië, waarschijnlijk tapijten uit de Levant en misschien zilver uit Amerika.

Met de hand boven de ogen tuurt Pier nog langer naar het noorden. Wat nadert daar, heel in de verte? . . .

Een fikse kogge groeit uit de kim. Het kan een Oostvaarder zijn. Als er meer volgen, is het vast de voorloper van de Oostzeevloot.

De kogge blijft alleen. De havenarbeiders zeggen dat het de Harpe is, een Fransvaarder van sinjeur Bartels.

Pier gaat teleurgesteld naar huis. Hij wipt de hoge stoep van de Goede Neringhe op, stoot de eikehouten deur open en stapt het kantoor binnen.

„De deur dicht, Pier!”

Sinjeur Plantijn houdt met beide handen de papieren vast, die van zijn lessenaar dreigen te waaien. Vier klerken doen hetzelfde. Met Pier is namelijk de bolle wind, die op de Meir maar weinig minder krachtig blaast dan op het Steen, het kantoor binnengesprongen voor een stoeipartijtje met de brieven en rekeningen, die op de hoge lessenaars liggen uitgespreid.

Pier zet de wind buiten de deur.

En dan wil sinjeur Plantijn wel luisteren naar zijn zoon als die hem vraagt of het waar is dat koning Philips er de oorzaak van is dat de Oostzeevloot wegblijft.

Ja, het is waar. Koning Philips heeft ruzie gemaakt met de Deense koning; hij heeft Denemarken een boel kwaad gedaan. Om dit Philips betaald te zetten heeft Denemarken nu de Oostzeevloot uit de Nederlanden vastgehouden in de Sont. De ruzie van Philips met de Deense koning is de oorzaak dat het koren uitblijft en er in Vlaanderen honger wordt geleden. Die narigheden overkomen je als een vreemde koning over het land regeert. Philips ligt ook overhoop met de Engelse

koningin. Daardoor komt er geen wol uit Engeland. Wanneer dit lang duurt, raken de spinners en de wevers zonder werk. En alles is peperduur, nu er zo'n schaarste aan koren is. Bovendien dreigt nog de komst van de Spaanse inquisitie, die alle ketters op de brandstapel wil brengen. Het is ellende op ellende en koning Philips is daarvan de schuld. De koning is een kruis voor het land.

Een week later staat Pier weer op het Steen te turen. De Oostzeevloot is nog altijd niet gekomen. De baliekluyvers zijn teruggezakt in doffe moedeloosheid. De ellende bij hen thuis is weer verergerd. Hun kinderen schreien van honger. Tussen de vissers- en de binnenschepen op de Schelde zoekt Pier naar koggen, net als verleden week. Daar komt er een! Het is zowaar een schip van hun kantoor, ziet Pier. Is het de Dolfijn niet? Die is naar de Oostzee. Ja, ja! het is de Dolfijn! De Oostzeevloot is op komst!

Pier rent naar huis en roept zijn vader toe: „De Dolfijn is voor de stad!”

Sinjeur Plantijn is blij verrast door het bericht. Hij grijpt zijn hoed en gaat dadelijk met zijn jongen mee naar het Steen. Gelukkig! Eindelijk zal de Oostzeevloot binnenlopen. Nog eer de kogge ten anker is gegaan staan vader en zoon aan de Schelde-oever. Maar Plantijn ziet meteen dat het de Dolfijn niet is. Het is een zusterschip, de Potvis, dat een reis naar Bremen en Hamburg heeft gemaakt.

Pier is bitter teleurgesteld, hij heeft zijn vader blij gemaakt met een dode mus. Aan de honger komt geen eind.

Sinjeur Plantijn is toch wel ingenomen met de behouden aankomst van dit schip. Hij roept een jolleman aan om hem aan boord te brengen. Pier springt mee in het bootje.

Op de Potvis staat de schipper aan de valreep.

„Alles wel aan boord, sinjeur,” bericht hij zijn reder. Hij heeft de lading van Vlaams linnen, Franse wijn en Griekse krenten en rozijnen, waarmee hij uitgevaren is, in Hamburg goed gesleten. En nu brengt hij een lading hout. „En sinjeur . . .” Wat schipper Van Liere verder meldt, hoort Pier niet. Hij heeft een oude makker in het oog gekregen, Stef. Vroeger gingen ze samen naar de school van meester Gemme.

Verleden jaar is Pier op de Latijnse school gekomen. Stef ging naar zee.

„Ik zit dag in dag uit in school te suffen, en jij vaart overal naar toe,” zegt Pier jaloers. „Jij bent best af.”

„Wat je best af noemt,” meesmuilt Stef. „Een scheepsjongen is ieders voetveeg.”

„Bevalt het je dan niet op zee?”

„Op zee is het goed, maar . . .”

„Stef, waar zit je?” komt een harde stem uit de kombuis.

„Hier, kok.”

„Sta je weer te lanterfantent! Kom hier, maak de pannen schoon!”

„Ja, kok.”

Stef rept zich om de pannen te gaan boenen. Pier kijkt rond; zijn vader is verdwenen. Ah, daar komt hij uit de kajuit weer boven, nu in het gezelschap van een vreemdeling, die hij laat voorgaan in de jol. Pier kijkt er niet van op. Er komen zo vaak buitenlandse kooplui met de schepen mee. Vaak zijn ze dan hun gast. Het verwondert Pier alleen dat de vreemdeling Nederlands spreekt met Vlaamse tongval, net als zijn vader en hij. Kooplui uit Hamburg en Bremen spreken meestal Duits. Maar verder let hij niet op hem. De jolleman loodst zijn bootje vaardig tussen allerhande sloepen, staalevers en pinassen door naar het Steen.

Juist als ze met z'n drieën in de Goede Neringhe komen,

luidt er een bel in het voorhuis.

„We zijn net op tijd,” merkt sinjeur Plantijn op.

Ze lopen door het kantoor, dat nu leeg is. De hoge krukken staan tegen de lessenaars geschoven. Tussen de gesloten inkt-potten en zandstrooiers liggen de ganzeveren, vers gesneden. De bedienden zijn naar huis.

De ruime keuken in het benedenhuis loopt echter vol. Daar scharen zich rondom de blank geschuurde tafel, behalve de zes kinderen Plantijn, ook een jonge Fransman en een jonge Engelsman, koopmanszoons uit Parijs en Londen, die gedurende hun leerjaar in Antwerpen bij Plantijn thuis zijn. Er komen ook twee klerken, die eveneens hun thuis bij de patroon hebben. In een zo groot huishouden komt het op een eter meer niet aan. Vrouwe Plantijn laat een extra stoel klaarzetten aan het hoofd van de tafel, naast haar man. Dat is de plaats voor de gast die met de Potvis meegekomen is. Zij zet ook teloor en lepel voor hem klaar.

Sinjeur Plantijn zegt het tafelgebed; twee maartes dienen op. Het maal is stevig. De arme wevers mogen hongerlijden, in de Goede Neringhe is nog geen krimp, ondanks dat de Oostzeevloot uitblijft.

2. WIE HEEFT GELIJK?

Pier staat op post bij de achterdeur. Keer op keer wordt er geklopt: twee harde en twee lichte klopjes. Dit is het sein. Hierop mag Pier opendoen. Uit de donkere steeg komen de mannen binnen. Bij het licht van een walmende lantaarn in de gang is niet zoveel te zien. Maar Pier kent ze allemaal. Zo vaak heeft hij bezoekers binnengelaten. Er zijn kooplieden bij; zij dragen breedgerande hoeden en wijde mantels. Er zijn ook mannen in de lange tabbaards der geleerden. Er zijn vele vrouwen. Zij kennen allemaal de weg naar boven. Ze klimmen de schaars verlichte trappen op.

De toren van de Onze Lieve Vrouwe-kerk laat acht zware slagen vallen. Nu is Piers deurwacht afgelopen. Hij schuift de grendels dicht en klimt ook naar boven, vier trappen op. De samenkomst is op de ruime zolder van de Goede Neringhe. Daar branden wel honderd kaarsen. De mensen, die Pier binnen heeft gelaten, zitten op lage banken. Het zijn allemaal belijders van de nieuwe leer.

Pier en zijn zuster Lieske zijn er vanmiddag door sinjeur Plantijn op uit gestuurd. Zij kenden ieder hun adressen. „Vanavond samenkomst,” was het enige wat zij te zeggen hadden. Dan wisten de mensen het wel.

Het gaat alles nog tersluiks. Maar zo diep in het geheim als vroeger hoeft een samenkomst van de hervormden niet meer gehouden te worden. Vroeger . . . Toen had Pier vast geen deurwachter mogen zijn. Sinjeur Plantijn stond zelf op post. De mensen naderden heel voorzichtig. De een kwam van

rechts, de ander van links. Weer anderen door sloppen en stegen uit de achterstraten. En altijd was het donkere maan. Niemand, niemand mocht weten dat er een samenkomst van ketters in de Goede Neringhe werd gehouden. Want als de schout en zijn rakkers er de lucht van kregen . . .

Nu gaat het allemaal gemakkelijker. Nee, de burgemeesters hebben de plakATEN niet ingetrokken. De koning moet niet denken dat zij hem ongehoorzaam zijn. Maar oogluikend laten zij veel toe. Want de burgerij van Antwerpen is vierkant tegen de geloofsvervolging. Ook trouwe roomsen willen niets weten van de Spaanse inquisitie, die de koning in wil voeren. Wat hebben Spanjaarden zich te bemoeien met de zaken hier? Wat heeft de koning er mee te maken wat deze of die gelooft? Er zijn kooplieden uit Embden, Hamburg en Kopenhagen in Antwerpen komen wonen. Zij zijn lutheranen, maar ze zijn ook eerlijke handelaars, met wie de Antwerpenaren graag zaken doen. Er zijn uit Frankrijk Hugonoten in de stad gekomen; knappe en nijvere ambachtslieden zijn het. Uit Portugal hebben zich Joden in de stad gevestigd; Antwerpen heeft hen blij begroet om hun geleerdheid en hun handelsgeest. Dat deze buitenlanders een ander geloof belijden, kan de Antwerpenaren niet schelen. En ook de dopersen uit de eigen burgerij zijn door hun medeburgers nooit gehaat. Heftig verontwaardigd was het volk toen onlangs een predikant om zijn geloof ter dood werd gebracht.

Daar komen als laatsten twee mannen de zolder op, die helemaal naar voren gaan. De ene is een ouderling, ziet Pier. De andere zal dus de voorganger van vanavond zijn, die door de ouderling wordt opgeleid.

Hee, dat is de man die gisteren met de Potvis is meegekomen en vannacht bij hen heeft gelogeed! Maar dat was toch een koopman? Of . . .

Bij de grote mensen wekt de vreemdeling nog meer verrassing dan bij Pier. „Datheen!” hoort hij rondom zich fluisteren. „Het is Datheen!”

Dit schokt Pier. Hij heeft veel over Datheen gehoord. Hij was een van de vurigste predikanten van de hervormden in Vlaanderen en Brabant. Overal heeft hij rondgereisd; overal gemeenten gesticht. Door hem is de nieuwe leer in de zuidelijke Nederlanden wijd verbreid geworden. De kettermeesters hebben fel op hem gejaagd, maar hij is hun steeds ontkomen. Van vluchten wilde hij niet weten. Ten slotte is hij toch het land uitgegaan op sterke aandrang van zijn vrienden. „Wanneer ze u gevangennemen en onthoofden of verbranden, kunt u ons nooit meer leiden,” zeiden zij. „Ga naar het buitenland. Dan kunt u ons vandaar schrijven.”

Datheen heeft brieven geschreven uit het buitenland. Hij heeft daar ook de Psalmen berijmd om die te zingen in de samenkomsten.

Nu is hij er dan weer. Pier spitst de oren. Wat zal Datheen gaan zeggen? Van anderen heeft Pier gehoord dat deze prediker met zijn woorden het volk in vuur en vlam kan zetten. Er wordt gezongen. Vroeger deden ze dat heel zachtjes en soms helemaal niet. Verraders zouden het zingen horen. Nu zingen ze uit volle borst. Al zou de schout het zingen horen, er zal nog niets gebeuren. Niemand doet meer de hervormden kwaad.

Datheen gaat spreken. Hij is blij weer bij zijn oude vrienden te zijn. Hij is dankbaar dat de vervolging niet zo erg meer is. Tevreden is hij echter niet. Nog steeds komen de hervormden op zolders en in kelders bij elkaar. En in de kerken knielen de beeldendienaars nog voor poppen van goud en zilver, hout en steen. Maar in de Tien Geboden staat: „Gij zult u geen gesneden beeld noch enige gelijkenis maken . . .” Weg daarmee;

weg met de afgoden! De heiligenbeelden moeten verdwijnen uit de kerken! De afgodendienst mag niet langer worden geduld! Wij moeten de kerken hebben!

Bij andere predikers is Pier wel eens in slaap gevallen. Op de volle zolder en bij de vele kaarsen was het dikwijls warm. Ook werd het vaak laat. En Pier is nog te jong om alles te begrijpen wat een dominee zegt. Deze dominee begrijpt hij echter best. En vanavond wordt hij helemaal niet slaperig.

„De Hugenoten in Frankrijk zijn vrij in hun geloof,” gaat Datheen verder. „In Duitse landen zijn de lutheranen heer en meester; de kerken zijn van hen. En wij houden ons hier schuil. Wij komen in het donker bij elkaar op deze zolder. Waarom? Alleen omdat de koning, die ginds in Spanje zit, hier heerst als een tiran. Dat dulden wij niet langer! Wij ruimen de beelden op. En wij nemen de kerken!”

Pier luistert met rode oren. Dat is taal! Niet langer dulden en verdragen. Aanpakken!

Zo denken velen erover. Pier kan het merken aan de mensen om hem heen. Zij knikken instemmend; hun ogen vonken. Zij zouden stellig met de handen hebben geklapt als dat niet te gek was onder een preek. Alleen zijn vader... Die zit vooraan, vrij ver van Pier af. Hij heeft de lippen opeengeklemd en een frons in het voorhoofd. Is vader het niet eens met Datheen?

Na afloop van de kerkdienst gaat Datheen met vader Plantijn mee naar beneden. Ook enkele ouderlingen vergezellen hem. Het is gewoonte om na iedere samenkomst op de zolder van de Goede Neringhe in de grote kamer een glas wijn te drinken, iets te eten en wat na te praten. Vrouwe Plantijn dient wijn rond. Lieske presenteert de gasten gebak. „Was dit nu wel nodig, dominee, om zo van leer te trekken?” hoort Pier zijn vader zeggen.

Daar heb je het! Pier had het al gedacht, toen hij de frons in vaders voorhoofd zag.

„Wilt gij dan dat wij maar in onze schuilhoeken blijven zitten?” vraagt Datheen geërgerd.

„Ik wil dat ieder vrij zal zijn om God te dienen volgens zijn geweten. Wij op onze manier, de Joden zoals zij dat wensen, de roomsen op hun wijze.”

„Ge wilt de beeldendienst dus laten doorgaan? Die afgoderij moet worden opgeruimd!”

„De gemeente groeit gestadig. Het stadsbestuur begint ons in stilte. Bij onze roomse medeburgers staan wij in aanzien. Ik zou graag zien dat het zo kalm-aan door kon gaan.”

„Koopmanstaal,” zegt Datheen schamper. „Veertig jaar lang zijn onze mensen gehangen en gewurgd en op de brandstapel gebracht. Dat moet nu uit zijn. Wij zijn sterk geworden.

Het is nu tijd om af te rekenen met de papen.”

„Pier en Lieske, zitten jullie daar nog?” ontdekt Plantijn opeens. „Het is al lang jullie bedtijd. Naar boven, dadelijk!”

Pier gaat schoorvoetend. Hij had graag langer willen luisteren.

Hoor! Vader spreekt.

„Niet door kracht noch door geweld, maar door Mijn geest zal het geschieden, dominee! Ik vrees dat de goede zaak geschaad zal worden als wij geweld gebruiken. De richting die u wijst, komt mij gevaarlijk voor . . .”

De deur valt dicht.

In bed denkt Pier na. Hij was het zo hartelijk met Datheen eens toen die riep: „Ruim de beelden op!” Er staat toch in de Tien Geboden: Gij zult u geen gesneden beeld maken . . . Gij zult u voor die niet buigen noch hen dienen . . . En de kerken van Antwerpen staan vol beelden en de mensen knie-

len ervoor. Dat gaat dwars tegen de geboden in. Daar moet een eind aan komen. Weg met die beelden, zei Datheen. Zijn vader is hiertegen. Is vader bang? O nee! In de tijd van de ergste vervolging heeft hij de zolder van de Goede Neringhe gegeven voor de samenkomsten en heeft hij de predikers in huis ontvangen. Hij wil alleen niet dat de beelden stukgesmeten worden. Niet door kracht of geweld, heeft hij gezegd. En dat staat ook in de bijbel, evengoed als de Tien Geboden. Wie heeft het nu bij het rechte eind, Datheen of vader? Pier weet het niet.

3. PIER IN BRUSSEL

Op een pittig bruin paardje rijdt Pier naast zijn vader, die een grote zwarte ruïen berijdt. Ze zijn op weg van Antwerpen naar Brussel. Op deze reis heeft Pier zich lang verheugd. Antwerpen is de grootste haven, Brussel is de grootste stad van de Nederlanden. Daar staan de paleizen van de landvoogdes, van de graaf van Egmont, van de Prins van Oranje, van de andere groten: Hoorne, Megen, Mansfeld, Hoogstraten. Daar is de Grote Markt, die nog mooier en rijker moet zijn dan de Meir in Antwerpen.

Voor het eerst mag Pier zijn vader vergezellen op een zakenreis. Toen de stadspoort juist geopend was, nog voor de zon opging, zijn ze uitgereden. Zij voorop en achter hen twee knechten. Allen zijn ze gewapend met pistolen en rapieren. Zo'n geleide en die bewapening zijn nodig. Langs de wegen zwerven landlopers en struikrovers, die het vooral op kooplieden hebben voorzien. Bij hen is immers buit te halen. Zij voeren doorgaans veel geld mee. Sinjeur Plantijn draagt een lange ruitermantel. Zo zie je het niet. Maar hij heeft aan zijn zadelknoppen zakken vol goud en zilver hangen.

Met opzet is sinjeur Plantijn vroeg op reis gegaan. Als zij stevig doorrijden, kunnen zij voor de avond binnen Brussel zijn. Overdag is het op de weg tussen de beide grote steden wel zo druk, dat een roverstroep een goed bewapend gezelschap niet licht aan zal vallen. Maar in het donker is het op de straatweg heel gevaarlijk.

In Mechelen stijgen de ruiters af bij de stadsherberg. De

paarden krijgen rust en voer. De reizigers gebruiken er het middagmaal. Al spoedig zadelen ze evenwel weer op. De tijd dringt. Voor poortsluiten moeten ze in Brussel zijn.

Aan het einde van de middag komt de hoofdstad in het zicht: hoge torens; op een heuvel een paleis. Zij drijven hun vermoeide paarden aan.

Wat een drukte in Schaarbeek! Terzijde van de weg staan tenten opgeslagen. Honderden paarden grazen in de weiden. Bij de tenten staan hellebaarden in de grond gestoken. Lansknechten zijn bezig wapens te scherpen en leerwerk te poetsen. Er wapperen allerhande vlaggen.

Sinjeur Plantijn herkent sommige vlaggen. Ze zijn van edelen. Hij is op deze heren niet gesteld. Ze heten wel edelen, maar velen zijn niet edel. Ze leiden een leven van jagen en vechten, van rijden en rossen, van drinken en zwelgen. Op kooplui zien zij uit de hoogte neer . . . behalve als zij geld van hen willen lenen. Dikwijls lenen zij echter niet eens maar nemen zij wat hun niet voetstoots wordt gegeven. Roofridders zijn zij. En nu zijn hier zoveel edelen bij elkaar. Tegen die macht kunnen Plantijn en zijn knechten met hun pistolen en rapieren niets uitrichten. Wat moet hij doen? Teruggaan zal argwaan wekken. Bovendien, straks valt de duisternis; dan moet een koopman zeker niet buiten de poort en in de buurt van deze ridders zijn. Het beste is rustig door te rijden. De zakken geld zijn goed verborgen onder zijn ruitermantel.

Zij rijden verder. Niemand valt hen lastig. Daar ziet sinjeur Plantijn op een van de grootste tenten, die in het midden staat, een vlag die hem bekend voorkomt. Zijn het de kleuren van de Prins van Oranje? Nee, het oranje mankeert in het patroon. Maar overigens is de vlag vrijwel gelijk. Ah, dit zijn de Nassause kleuren. Graaf Lodewijk van Nassau is hier! Dan hoeft Plantijn niet ongerust te zijn. Dit is geen roof-

ridderstroep. Graaf Lodewijk van Nassau, de jongere broer van Prins Willem, is niet alleen een edelman, maar ook een edel mens. Bij de calvinisten staat hij in nog hoger aanzien dan de Prins. Prins Willem is wel voor vrijheid van godsdienst, maar hij houdt zich nog bij de oude kerk. Graaf Lodewijk heeft onbewimpeld voor de nieuwe leer gekozen. Wat doet hij hier met zoveel ridders en soldaten? Plantijn weet het niet. En veel tijd om ernaar te vragen gunt hij zich niet. Al is zijn vrees voor een overval geluwd, hij wil toch voor poortsluiten in Brussel zijn. Graaf Lodewijk zal vast geen overval op reizigers gedogen, maar zou hij alles kunnen voorkomen wat zijn ridders uithalen in de duisternis? Het kleine gezelschap rijdt het legerkamp der edelen voorbij en de poort binnen.

In Brussel kijkt Pier zich de ogen uit. Voornaam zijn de straten, groot en fraai de paleizen. Ze rijden rechtstreeks naar de Grote Markt. Daar staat het stadhuis: een prachtige gevel, met rijke beelden versierd. En aan de andere zijden van de markt staan de gildehuizen, door rijke kooplieden bewoond. De laatste stralen van de zon beschijnen het verguldsel en de kleuren op de gevels.

Bij een van de gildehuizen klopt Plantijn aan. Hier woont zijn handelsvriend Van Damme. De koopman opent zelf de deur.

„Plantijn, gij daar? Hartelijk welkom! En is dat uw zoon? Ook welkom. Treed binnen! Wilt ge aan mijn tafel eten en in mijn huis logeren? Het zal mij een hoge eer zijn.”

De knechten en de paarden kunnen naar een herberg gaan. Het geld dat Plantijn heeft meegebracht, bergt Van Damme veilig voor hem op in een ijzerbeslagen en van een stevig slot voorziene kist.

En dan scharen gastheer en gasten zich rondom een vrolijk

vlammen houtvuur in de grote kamer, die uitziet op de markt.

Weet Plantijn nog niet waarom er zoveel edelen bij Schaarbeek bivakkeren? Brussel is er vol van. Deze edelen, afkomstig uit alle gewesten van de Nederlanden, zijn naar de hoofdstad gekomen om gezamenlijk tegen Margaretha, de landvoogdes van de koning, te zeggen: koning Philips wil Spaanse inquisitie in de Nederlanden invoeren. Daar zijn wij tegen. De geloofsvervolging mag niet erger worden. Zij moet ophouden.

Pier luistert popelend. Dat had zijn vader stellig nooit gedacht. Die heeft geen hoge dunk van de edelen, behalve dan van enkelen: Lodewijk van Nassau, Marnix van Sint Aldegonde, Willem van Oranje. Nu komen de edelen op voor de hervormden! En Van Damme praat met geestdrift over wat zij doen. Toch is Van Damme rooms. Er staan heiligenbeelden in de kamer en onder een beeld van de Maagd Maria brandt een kaars. Pier weet wel dat in Antwerpen iedereen, rooms en niet rooms, tegen de geloofsvervolging is. Maar Antwerpen is de grote havenstad, altijd vol vreemdelingen. In andere steden denkt men niet zo ruim, heeft zijn vader vaak gezegd. Van Damme wel? En de edelen ook?

Hoor! Vader vraagt wat Pier denkt. „Zijt gij het met de edelen eens?”

„Maar natuurlijk!” antwoordt Van Damme. „Wat denkt ge wel van mij? Wat denkt ge van de Brusselaars? Ik ben een trouw zoon van de kerk, maar dat martelen en moorden van mensen die God anders willen dienen, vind ik gruwelijk. En de Spaanse inquisitie in de Nederlanden, daar is ieder tegen. Als de koning het waagt kettermeesters uit Madrid te sturen raakt het gehele land in opstand. Het is gelukkig dat de edelen dat de landvoogdes goed duidelijk maken.”

Pier wrijft zich de handen van plezier. Dit is taal naar zijn hart. Het staat er met de zaak van de hervorming veel beter voor dan hij had durven hopen. De edelen gaan tegen de Spaanse inquisitie protesteren. De Brusselaars zijn het daarmee eens.

„Vanavond doen de edelen hun intocht,” vertelt Van Damme. „Morgen gaan zij naar het paleis van de landvoogdes. Brederode is hun aanvoerder.”

Plantijn is niet geestdriftig. „Ik hoop dat dit goed gaat,” zegt hij nadenkend, „maar ik heb heel weinig vertrouwen in die lui.”

Pier schokt op. Hoe kan zijn vader zo praten? Lodewijk van Nassau staat toch mee aan het hoofd!

„Er zijn enkele goeden onder,” gaat Plantijn door. „Nassau, Aldegonde . . . Maar Brederode is een onbesuisde knaap en er zijn veel wufte drinkers bij. Ik twijfel of die heren de kampioenen van de verdrukten zullen zijn, wanneer het spannen gaat.”

Het is tegen de avond, 3 april 1566. Pier staat vlak naast zijn vader te midden van een dichte menigte op een hoge stoep in een straat van Brussel. Daar komen de edelen de stad inrijden. Hendrik van Brederode gaat voorop. Hij is groot en sterk. Op zijn helm wappert een verenbos; zijn wapenrusting blinkt en schittert. Met een breed gebaar wuift hij naar het volk. Hoofs groet hij een groep getabberde mannen op een stoep.

Guitig lachend werpt hij kushandjes naar meisjes, die uit een venster naar hem wuiven. Brederode is vriendelijk jegens iedereen, maar in het bijzonder tegen jonge vrouwen.

Achter de grote Hendrik rijden Lodewijk van Nassau en Marix van Sint Aldegonde. Zij zijn minder zwierig, minder uit-

bundig dan Brederode. Je kunt aan hen zien dat zij het verbond der edelen niet als een jolig spel beschouwen. Zij zijn zich ervan bewust dat dit optreden tegen de koning en voor de protestanten grote gevolgen kan hebben, ten goede of ten kwade.

De lange stoet, die de leiders van het verbond volgt, bestaat voor het grootste deel uit vrolijke jongelui. Zij rijden trots op hun paarden en pronken met hun blinkende harnassen, helmen en wapens. Ze zwaaien opgewekt naar het volk, in het bijzonder naar de meisjes. Ze hebben grote aandacht voor de taveernes die ze voorbijkomen. Waar zou het beste bier geschonken worden? Wie heeft de koppigste wijn? Deze intocht in Brussel is voor hen een avontuur. Zij willen de landvoogdes en haar raadsheren wel eens tonen dat de edelen er ook nog zijn. En ze vinden het prachtig dat het volk hen toejuicht. De edelen en het volk te zamen kunnen het de landvoogdes en ook de koning in Madrid geducht lastig maken. En dat zint deze ridders. Zij hebben een geduchte hekel aan Philips.

Pier geniet bij het zien van de grote stoet. Die trappelende en steigerende paarden! Die grote, sterke, rijk getooide mannen! En deze ridders treden nu in het krijt voor de hervormden! De stoet houdt halt op het plein voor het paleis van de landvoogdes. Enkele edelen gaan erbinnen. De andere blijven buiten wachten.

Pier wil ook wachten. Hij brandt van nieuwsgierigheid om te weten wat de landvoogdes zal antwoorden op het verzoek van de edelen. Plantijn heeft evenwel geen tijd; zijn zaken dringen. En hij wil Pier niet alleen laten in het gewoel. Hij is niet helemaal gerust op de afloop. Er zijn zoveel vechtersbazen bij elkaar en zij zijn vandaag erg strijdlustig. Er kon best plotseling spektakel komen. Pier moet met vader mee.

De ongerustheid van zijn vader heeft Pier nog meer in spanning gebracht. Zou Margaretha het wagen het verzoek van de edelen af te wijzen? En zou het dan vechten worden?

Die avond vertelt Van Damme aan zijn gasten hoe het de edelen is vergaan. De landvoogdes heeft gezegd dat zij het verzoek van de edelen aan koning Philips overbrengen zou.

Dit valt Pier tegen. „Was het daarmee afgelopen?”

Nee, het was er niet mee afgelopen. Brederode heeft gezegd dat de kettervervolging gestaakt moest worden. Als de landvoogdes het verzoek aan de koning door wou sturen, best. Maar zolang het antwoord uit Madrid er niet was, geen mens meer om zijn geloof op de brandstapel of in de gevangenis!

Dit maakte Margaretha zenuwachtig. Wat wilden de edelen toch van haar? Zij moest de bevelen van de koning uitvoeren. Zij mocht niet eigenmachtig de plakaten intrekken, die hij uitgevaardigd had.

Brederode was dreigend doorgestaan. De Nederlanders duldden niet langer dat mensen om hun geloof ter dood werden gebracht. Wanneer het hangen en wurgen en verbranden niet dadelijk volkomen ophield, moest de landvoogdes erop rekenen dat het volk in opstand kwam.

Deze bedreiging had de landvoogdes doen schrikken. Zij werd bang. En nog groter werd haar angst, toen zij kreten en wapengerinkel hoorde. De edelen op het plein voor het paleis waren ongeduldig, en zij waren machtig. Driehonderd van hen waren opgekomen, ieder met een schaar van wapenknechten. Zoveel soldaten had de landvoogdes lang niet. En het waren niet alleen de edelen, die zich tegen de regering kantten. Aan de kreten buiten kon Margaretha heel goed horen dat ook de Brusselaars zich lieten gelden. En Antwerpen had zich al maandenlang niets gelegen laten liggen aan de plak-

katen tegen de ketters. De opstand dreigde nu al uit te barsten. Zij wist niet wat ze moest.

Op dat ogenblik fluisterde een van haar raadsheren de landvoogdes iets in. Het was Barlaymont. Hij sprak zacht en in het Frans, maar een edelman die vooraan stond, had het niettemin verstaan. Hij zei: „Maar mevrouw, maakt u zich bang voor deze bedelaars?”

„Zo'n verwaande kwast!” stuift Pier op. „Dat noemt de edelen bedelaars. Het zal hem ingepeperd worden!”

Zijn vader zegt er weinig van.

Een paar dagen later gaan de edelen weer naar de landvoogdes, nu om bescheid te halen op het ingediende verzoek.

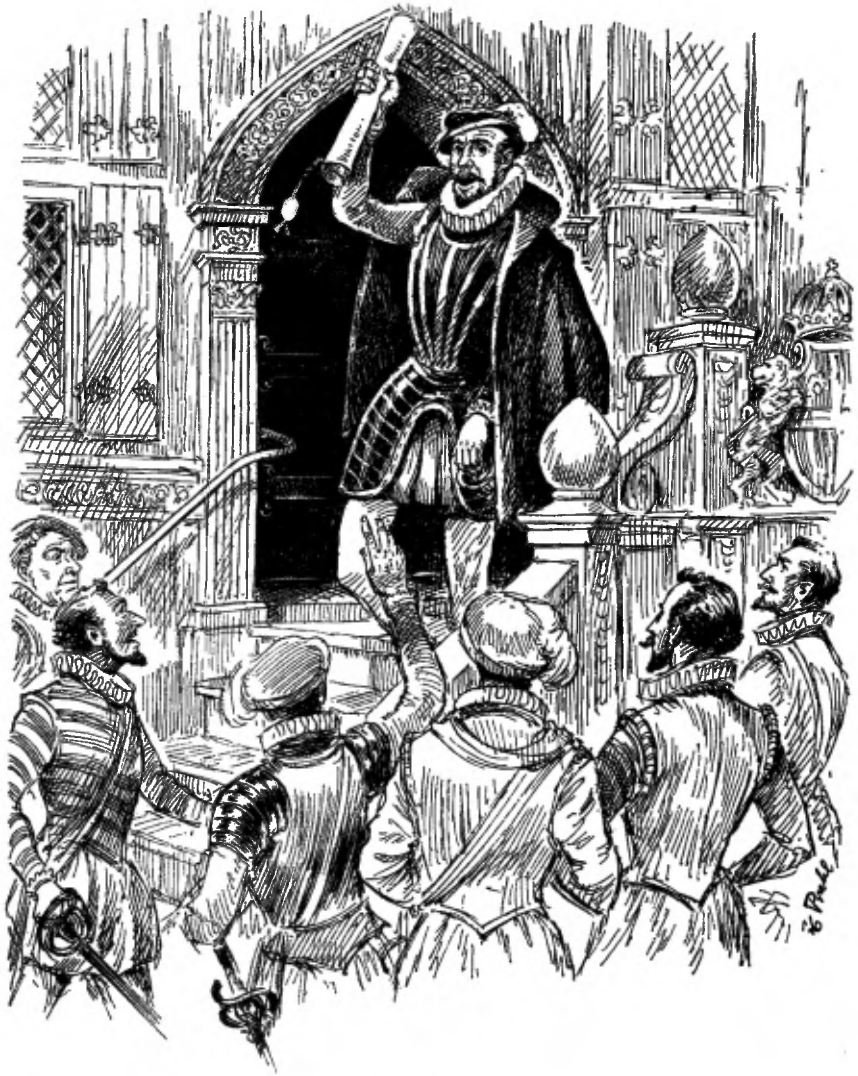
Pier brandt van nieuwsgierigheid naar de uitslag, hoewel zijn vader zegt dat de landvoogdes niets kan beslissen. De koning in Madrid maakt het uit. Met een zoon van Van Damme gaat Pier toch naar het paleis. Op het voorplein is een grote menigte verzameld, wachtend op de leiders van de edelen.

Daar komt Brederode uit het paleis naar buiten. Hij blijft staan op de bovenste tree van de hoge stoep, breed zwaaiend met een rol papier, waaraan een zegel hangt. Met de andere hand wenkt hij om stilte. En dan vertelt hij trots wat het verbond der edelen bij de landvoogdes bereikt heeft.

„De kettermeesters zijn aan de kant gezet. Geen pijnbanken, geen brandstapels, geen galgen meer. Om zijn geloof wordt niemand meer vervolgd!”

Een daverend gejuich barst los. Het zijn niet alleen de edelen die jubelen over hun overwinning. De Brusselaars zijn even geestdriftig. „Leve de vrijheid!” roepen zij. „Leve het verbond der edelen! Leve Brederode!”

De aanvoerder der edelen staat breed lachend op de hoge

stoep. Hij wuift naar het volk, hij buigt voor burgers. Dat gebaar doet de geestdrift van de Brusselaars nog veel hoger stijgen. Hun applaus klatert op tegen de hoge muren van het paleis. Het volk danst van vreugde. En Brederode glorieert bij de hulde die hem wordt gebracht.

Eindelijk strekt hij de rechterarm uit om het gejuich te doen bedaren. Hij richt zich tot de edelen. „Heren, wij gaan onze overwinning vieren. Vrij bier en wijn voor jullie allemaal!” Nu jubelen de edelen nog veel harder dan de Brusselaars. Dat de geloofsvervolgingen ophouden, best. Zij zijn voor vrijheid, al maken zij zichzelf niet al te druk om het geloof. Dat de landvoogdes voor hen, de edelen, heeft gebukt, is veel belangrijker. Het toont aan dat zij wat in de melk te brokken hebben. Maar dat hun een feest te wachten staat, waar zij op kosten van de enkele rijken onder hen net zoveel mogen drinken als ze willen, gaat boven alles uit. „Hoera voor Brederode! Hij leve hoog!”

Plantijn heeft zijn zaken in Brussel gedaan. Kant en aarde-werk heeft hij gekocht. Tapijten, specerijen, wijn en barnsteen heeft hij verkocht. Hij is voldaan over de nering.

Pier heeft iedere dag genoten. Met Boudewijn van Damme heeft hij door de stad gezworven, langs de paleizen, door de parken. Hij heeft kantwerksters, pottenbakkers en glasblazers aan het werk gezien.

Samen met zijn vriend heeft hij tochten te paard gemaakt door de omgeving, die heel anders is dan die van Antwerpen; daar kaal laagland, hier beboste heuvels. Maar het fijnste vindt hij dat hij de edelen heeft gezien. Hun tentenkamp, vol vaandels en banieren. Die kleurige ruitertoet; Brederode met zijn blinkend kuras en wapperende rode vederbos op blanke helm. En wat hebben deze edelen niet bereikt! Zijn vader

vertrouwt hen nog altijd niet, maar de landvoogdes heeft aan de kettermeesters toch maar de opdracht gegeven hun werk te staken. Er worden nu nergens meer mensen opgepakt om hun geloof, dat hebben de edelen klaargespeeld.

Voor dag en dauw staan de knechten van Plantijn met de gezadelde paarden van hun meester en zijn zoon voor het gildehuis, waar zij hebben gelogeed. Bij de eerste schemering stijgen sinjeur Plantijn en Pier op. De Grote Markt is leeg en stil op dit vroege uur. In de straten ontmoeten zij slechts enige gezellen, die naar hun werkplaats gaan. De huizen slapen nog met de luiken dicht. Alleen in het paleis van Culemborg brandt licht. Er schalt woest gezang naar buiten. De edelen hebben weer eens feest gevierd, de gehele nacht, en nog is het niet afgelopen. Een paar mannen in kleurige kleren wankelen lallend de brede deur uit. Eén struikelt en valt bij het afdalen van de hoge stoep. Zijn vrienden proberen hem op te richten, maar daar zijn ze te dronken voor. Ze blijven naast hem zitten. Het is een dwaas gezicht: drie edelen in hun mooie kleren zitten te mummelen op de stenen stoep.

„Brassers en zwelgers,” bromt Plantijn. „En die zatlappen zouden ons vrijheid van geloof brengen? . . . Gelove wie het wil.”

Pier kijkt schichtig naar de dronken mannen op de stoep en ook naar de verlichte grote zaal in het paleis, waar nog wordt gedanst en geschreeuwd. Hij heeft meegejubeld, toen Brederode zwaaide met de brief van de landvoogdes en uitriep dat het pleit gewonnen was. Maar nu . . . die dronkelappen op de stoep; dat woeste lawaai daarbinnen . . . Hij huivert.

Hoor, wat roepen ze voortdurend in het paleis? Eerst verstaat Pier het niet. Maar de kreet keert telkens terug. Ah, het is Frans: „Vivent . . . Vivent les gueux!” En nu stotteren de

dronken kerels op de stoep het ook: „Vivent . . . vivent . . . les g . . . g . . . gueux!”

Verstaat hij het goed? Roepen ze: Leve de bedelaars? „Vader, hoort u dat? Vivent les gueux!”

„Malloten zijn het,” gromt zijn vader. „Zwelgers, zuipers en malloten. Zulke vrienden ben ik liever kwijt dan rijk.”

Pier praat niet verder met zijn vader. Die ziet niets goeds bij Brederode en zijn vrienden. Hij heeft nu eenmaal een hekel aan de edelen. Pier denkt na over die vreemde leus: „Vivent les gueux!” Hoe komen de grote heren erbij de bedelaars te prijzen? Ah, hij herinnert zich opeens wat sinjeur Van Damme heeft verteld over het eerste bezoek van de edelen aan de landvoogdes. „Mevrouw, maakt u geen zorgen,” spotte Barlaymont, „het zijn maar bedelaars.” De edelen hebben zich die spotnaam toegeëigend. Willen de heren van het hof hen voor bedelaars uitmaken, goed, zij willen bedelaars, zij willen geuzen zijn!

4. DE OVERVAL

Op de terugweg uit Brussel komen sinjeur Plantijn en Pier door een weversdorp. Er lopen kinderen op de ruiters toe; zij houden de handen op. „Een duitje alsjeblijft, sinjeur.” Plantijn tast in zijn buidel en strooit een aantal duiten uit. De kinderen grabbelen ze op. In een ogenblik is de straat vol kinderen, uit alle stegen aangedwarreld, zoals mussen toe-fladderen, wanneer broodkruimels worden uitgestrooid.

Pier tast ook in zijn buidel en gooit duiten uit. De kinderen graaien kraaiend naar de muntjes.

Er komen vrouwen uit de kleine huisjes naar buiten. Schamen deze moeders zich niet voor het bedelen van hun kinderen? Nee, ze houden hen niet terug, ze moedigen hen eerder aan. Het opgezochte geld, dat de kinderen hun brengen, nemen ze gretig in ontvangst. „Heb dank, sinjeuren,” zeggen ze tegen Plantijn en Pier.

De ruiters rijden door, het dorp uit. „Brutale bedelkinderen waren dat,” merkt Pier op. „En hun moeders deden warempel mee in plaats dat zij ze tegenhielden.”

„Daar hadden ze reden toe,” antwoordt zijn vader hem. „Heb je niet gezien hoe broodmager die kinderen waren en hoe moe en zwak die vrouwen er uit zagen?”

Nee, daarop heeft Pier niet gelet.

„Ze lijden honger in dat dorp en het is allemaal de schuld van koning Philips.”

Pier kijkt zijn vader verbaasd aan. Die is altijd zo bezadigd en voorzichtig, maar nu geeft hij er plompverloren de koning

de schuld van dat deze vrouwen en kinderen er slecht uit zien. „Het brood is peperduur en er is geen wol om te weven,” gaat Plantijn op sombere toon door. „Honger en werkloosheid heersen in de weversdorpen. De koning stort ons volk in het ongeluk.”

Pier zwijgt bedrukt. Hij weet nu hoe het zit. De koning heeft ruzie gemaakt met de koningin van Engeland en daarom komt er geen wol en zijn de wevers werkloos. De koning ligt overhoop met de koning van Denemarken en daardoor komt er geen tarwe en is het brood peperduur. En wat is eraan te doen? Niets. Of toch! . . .

„De edelen, vader! Kunnen die niet zorgen dat er vrije vaart komt door de Sont en dat er wol uit Engeland kan komen?”

„De edelen . . .” schampert Plantijn. „Verwacht van hen niets, Pier.”

„Ze hebben toch de ketterjacht doen staken!”

„Dat beweren ze, ja. Ik moet het nog zien.”

De koopman zwijgt en Pier rijdt naast zijn vader met een hart vol vragen. Brederode toonde toch de brief van de landvoogdes met het zegel van het rijk eraan. Daarin stond – Pier heeft er zelf een afschrift van gelezen – dat de kettermeesters tot matiging werden aangespoord. De edelen hebben dus terdege wat bereikt. En als zij hierin slaagden, kunnen zij dan Philips niet bewegen zijn ruzies met de Deense koning en de Engelse koningin niet uit te spelen op de ruggen van de Nederlanders? Waarom heeft vader toch zo weinig vertrouwen in de edelen?

Het gezelschap van Plantijn heeft tegenslag op de terugreis. Twee keer verliest een paard een hoefijzer en het vergt telkens tijd de dieren te beslaan. Zo komt het dat ze nog lang niet bij de stad zijn als de schemering al begint te vallen.

De weg voert door een bos, een van de weinige bossen die er

in de buurt van Antwerpen zijn. Onder de bomen is het al donker. Pier vindt het er eng. Wat kan er al niet zitten in het eikehakhout aan beide kanten van de smalle weg? Gelukkig, ginder is weer licht. Het bos is bijna gepasseerd.

Opeens geritsel in de struiken. Er duiken mannen op. Ze springen midden op de weg. Het zijn er wel twintig.

De wapenknechten slaan de handen aan hun wapens. „Zullen we ons er doorheen slaan, sinjeur?” Ze willen hun paarden reeds de sporen geven.

Plantijn wijst het af. „Nee, niet vechten.”

„Terug dan?” vragen de knechten. Ze trekken aan de teugels. „Ook niet,” beveelt Plantijn. „Blijven jullie hier wachten. Ik ga erheen. Het zijn wevers.”

„’t Zijn rovers, vader!” roept Pier angstig.

Plantijn slaat er geen acht op. Hij rijdt door. Zijn degen laat hij in de schede; de geldzak hangt aan zijn zadelknop.

Pier kijkt van verre in spanning toe. Wat wil zijn vader? Geld geven, zoals zij straks geld hebben rondgestrooid? Daar waren de kinderen blij mee en hun moeders dankbaar voor. Zullen deze mannen ook zo zijn? Een wolf die bloed ruikt, wordt bloeddorstig. Wanneer die kerels geld zien, zullen ze meer willen hebben: al hun geld en misschien ook hun leven. Wat bezielt vader toch om naar die mannen toe te gaan? Kijk eens, ze dringen op hem toe. Vader toch . . .!

„Wat is er aan de hand, mannen?” vraagt Plantijn rustig.

„Dat zult gij niet weten!” Grimmig, vijandig is hun toon. Zij hebben natuurlijk al lang gezien dat hij een van de Antwerpse sinjeuren is.

„Geen werk?” vraagt Plantijn.

„Geen wol, geen werk, geen eten.”

„Het is me bekend. Wij zullen hopen dat het spoedig beter wordt. We zullen er ons best voor doen.”

„Aan praatjes hebben we niets. Bezorg ons werk, bezorg ons brood!”

„Ik heb geen wol; er komt geen graan.”

„Ge hebt wel schepen. Haal daarmee wol en graan.”

„Ze zijn al lang geleden uitgevaren, maar ze komen niet terug. Het is de schuld van koning Philips.”

De mannen grinniken honend. De sinjeuren kunnen hun veel wijsmaken, maar niet dat de koning, die in Spanje zit, de schepen vasthoudt, die naar de Oostzee en Engeland zijn uitgevaren. Deze sinjeur speldt hun wat op de mouw. „Werk en brood!” eisen zij.

„Als we van Spanje vrij zijn, dan komt er werk en brood. Daar moeten we het met z'n allen op aan sturen. Jullie ook. Maar dat is een zaak van lange adem, mannen. Daar vullen jullie nu je maag niet mee. Hier . . .” Hij maakt zijn geldzak los van de zadelknop en deelt uit: schellingen, carolusguldens . . . „Daar hebben jullie tenminste wat. En laat ons hopen dat wij elkaar spoedig beter kunnen helpen.”

Pier ziet de mannen dichter om zijn vader heen dringen. Zijn spanning stijgt. Is dit een aanval?

Sinjeur Plantijn wenkt zijn zoon en knechten. „Kom nu maar hier.”

Hij roept hen niet, omdat hij in de knel zit. De wevers zijn geen rovers. Uit wanhoop zouden zij het misschien kunnen worden, maar een man die met hen praten en die, waar hij kan, hen helpen wil, doet zij geen kwaad. Voor Pier en de knechten maken zij ruim baan. Voor sinjeur Plantijn nemen zij hun mutsen af. „Bedankt, bedankt! En doet uw best dat er gauw wol en koren komt, sinjeur.”

5. LEVE DE GEUZEN!

Sinds enkele dagen zijn sinjeur Plantijn en Pier uit Brussel in Antwerpen terug. Pier gaat weer naar school. Zijn vader heeft het druk op het kantoor. De Brusselse orders moeten worden uitgevoerd. De meeste moeite geven de strubbelingen met de wolinvoyer uit Engeland. Koning Philips meent dat hij daarmee de protestantse koningin Elisabeth dwars zit, maar de goed katholieke onderdanen van de koning in de Nederlanden hebben er veel meer last van dan de Engelse koningin.

Op een middag is Pier uit school op weg naar huis. Daar hoort hij jongens roepen: „De edelen komen! Ze zijn al bij de Zuiderpoort!” De jongens rennen die kant op.

Pier rent ook. Hij denkt niet aan zijn huiswerk. De edelen in Antwerpen! Daar moet hij bij zijn.

Over de hoofden van de mensen heen ziet Pier lansen en helmbaarden blinken. De ruiters naderen. Voorop een vendel lansknachten en daarachter Brederode en zijn ridders.

Hee, waar zijn de vrolijke kleuren die hij in Brussel heeft gezien? Daar was het voorste vendel een bonte schaar. Iedere knecht droeg de kleuren van zijn heer. De mannen van dit vendel dragen echter grauwe buizen, grauwe hosen, grauwe mutsen . . .

Wacht maar! Achter hen komen de edelen in blinkende kurassen, met kleurige bandelieren en wapperende pluimen op hun helmen.

Daar zijn ze. Het zijn de edelen. Pier herkent verscheidenen,

die hij in Brussel heeft gezien. Maar weg is de schitterende tooi die zij toen droegen. Net als hun dienaars zijn ook zij in het grauw gekleed. Zelfs Brederode, die in Brussel pronkte in blauw en rood fluweel met goud passement en een hoed met rode pluim, draagt nu hetzelfde grauwe pak als de knechten. Hoe komen de schitterende en pronkzieke edelen daarbij? Zij hebben toch geen nederlaag geleden? Zij hebben overwonnen!

En wat dragen zij allen over de schouder? Een bedelzak! Wat hebben ze aan hun gordel hangen? Een bedelnap! Zo zwerven bedelaars door de straten en langs de wegen, met bedelzak en bedelnap. Zijn de edelen, die hoge heren, na hun overwinning bedelaars geworden? Het is vreemd!

De stoet rijdt naar de markt. Brederode en de zijnen gaan de stadsherberg binnen. Op de markt verdringen zich de Antwerpenaren. Zij willen Brederode zien; zij willen hem horen. „Brederode! Brederode!” roepen zij.

Daar verschijnt Brederode op het balkon van de herberg, in zijn vale plunje. De mensen juichen hem des te harder toe.

Met een breed handgebaar vraagt Brederode om stilte. Dan gaat hij spreken. Hij noemt de Antwerpenaren zijn vrienden en medestrijders, kampioenen voor de vrijheid van geloof. Hij geeft ook uitleg over de vreemde kleding van hem, zijn vrienden en hun knechten.

„Een raadsheer van de landvoogdes heeft ons voor bedelaars, voor geuzen uitgescholden. Wel, wij willen geuzen zijn! Gelijk aan de armsten onder u, die met ons vechten voor de vrijheid. Wij staan naast u; wij staan midden onder u! Daarom dragen wij deze kleren. Daarom lopen wij met de bedelzak. Daarom drinken wij uit de bedelnap . . .”

De mensen juichen en jubelen. Dit is taal naar hun hart. „Leve de geuzen!” roepen zij.

Brederode mag dan als bedelaar gekleed gaan, zijn smaak in wijn heeft hij er niet door verloren. Hij roept om wijn voor hem en zijn vrienden, die bij hem op het balkon staan. De herbergier draagt kruiken vol aan. De edelen laten hun houten nappen volschenken en drinken ze meteen leeg. Wijn uit een bedelnap! Ze laten de nappen nog eens volschenken. Hun dorst is niet zo gauw gelest. En dan giet Brederode in brooddronkenheid de inhoud van zijn nap leeg over de mensen onder het balkon. Zijn vrienden volgen zijn voorbeeld. Zij gooien de wijn naar alle kanten. De mensen hebben plezier in deze grove grap. „Meer!” roepen zij. „Meer!” En Brederode en zijn vrienden gooien meer.

De werklui malen er niet om dat er wijn op hun buizen komt; die zijn net zo grof en grauw als de kleren van de geuzen. En Pier merkt niet eens dat zijn kiel vol vlekken raakt. Hij heeft dolle pret. „Leve de geuzen!” roept hij telkens met de anderen mee. En de edelen roepen ook: „Leve de geuzen!”

„Wij zijn allemaal geuzen!” roept Brederode met zijn sterke stem. „Wij, jullie ook. Vrije geuzen! En wij lappen de plakkaaten van de koning aan onze laars!”

Dit voert de opwinding onder het volk ten top. De edelen geuzen, zij ook geuzen, allemaal gelijk. De koning met zijn plakkaaten mag hun gestolen worden. „Leve de geuzen! Leve Brederode, de grote geus!”

Pier komt opgetogen thuis. De familie zit aan tafel, maar daar let hij niet op.

„De edelen zijn er! Brederode en honderden. Ze dragen bedelzakken en ze drinken uit bedelnappen en ze hebben bedelaarskleren aan. Ze zijn bedelaars geworden, geuzen! En wij zijn ook geuzen. Leve de geuzen! En Brederode is de grote geus!”

„Wat is dat voor wartaal?” vraagt zijn vader.

„Weet u het niet meer, vader? Toen in Brussel. Die raadsheer van de landvoogdes heeft de edelen voor bedelaars uitgescholden. En op het feest van Culemborg werd immers geroepen: „Vivent les gueux! Leve de bedelaars. En . . .”

„Houd op, Pier. Ga eten! En zwijg over die dronkemanstroep. Eigenlijk verdiende je de hond in de pot te vinden.”

Pier kijkt beduusd. In zijn opwinding heeft hij niet gemerkt dat de maaltijd al bijna afgelopen is. Zo heeft hij de tijd vergeten. „Ja, vader, ja,” mompelt hij. Hij neemt vlug zijn plaats aan tafel in. De maarte schept zijn bord vol. Terwijl ze dat doet is Pier echter veel te vol van wat hij heeft gezien om erover op te houden.

„Vader, de geuzen lappen de plakATEN van de koning aan hun laars. Geen ketterjachten meer. En geen . . .”

„Pier, wat heb je uitgehaald?” onderbreekt zijn moeder hem.

„Je buis zit vol donkere vlekken! Wat is dat voor vuiligheid?”

Pier staart bedremmeld naar zijn buis. „Dat is . . . o, dat is wijn, moeder. Daar gooide Brederode mee van het balkon van de stadsherberg. En de andere edelen ook. Ze gooiden allemaal met wijn uit bedelnappen.”

„Trek uit dat buis! Anders krijg ik het nooit meer schoon.”

„Vader, de markt staat stampvol volk. En ze roepen allemaal: Leve de geuzen! En wij zijn ook geuzen, net als de edelen. En de geuzen zullen zorgen dat er graan komt en wol . . .”

„Pier, naar het achterhuis!” commandeert zijn moeder. „En trek dat vieze buis uit!”

6. PIER BIJ DE HAGEPREEK

Met zijn vader en moeder en zijn zuster Lieske gaat Pier naar de samenkomst van de hervormden. Die wordt vandaag niet gehouden op de zolder van de Goede Neringhe en ook niet in de kelder van Verspuy, de drapenier, waar zij tevoren ook wel samenkwamen. En evenmin op een donkere avond. De samenkomst is vandaag op zondagmorgen in de open lucht, op een weide buiten de stad.

De poorten waren nauwelijks open, of het gezin Plantijn reed reeds de stad uit in een huifkar tjokvol mensen. Want behalve de Plantijns zitten er ook vrienden in die moeilijk zover kunnen lopen.

Bij Yperen is het begonnen en Doornik is onmiddellijk gevolgd. En feitelijk hebben de edelen het bewerkt. Want toen de landvoogdes voor hen gebogen had en de kettermeesters naar huis had gestuurd, namen de hervormde kerkeraden daar de vrijheid openbare samenkomsten te beleggen. En geen schout heeft hun een strootje in de weg gelegd. En nu is er bij Antwerpen de eerste hagepreek.

Zo zijn de Plantijns op weg naar het grote grasveld, omgeven door geboomte, dat een hervormde boer voor de hagepreek heeft afgestaan. Zij zijn vroeg. Hun huifkar zal straks voor preekstoel dienen; dus willen zij bij de eersten zijn. Als ze op het veld aankomen, zijn er echter al verscheidene mensen en er komen er steeds meer. Pier helpt zijn vader de huif van hun wagen neer te laten en daarna brengt hij de paarden weg naar een aangrenzende weide. Als hij terugkeert, stromen de

mensen toe. De meesten heeft Pier nooit op hun zolder gezien. Kijk, daar is de rijke koopman Tillert. Die ging een paar weken geleden nog naar de mis. En daar, warempel magister Filius, de rector van zijn school! Pier herkent ook de drukker Elsevier, de scheepsbouwer Van Lier, de lakenfabrikant Mansvelde. Zij zijn per rijtuig of te paard gekomen. Verreweg de meesten komen evenwel te voet. Daar is de jolleman, die onlangs zijn vader en hem naar de Potvis geroeid heeft. Daar zijn twee knechten uit hun pakhuis. Pier herkent verscheidene dokwerkers, verscheidene wevers. Zijn die nu allemaal van de nieuwe leer? Velen zullen uit nieuwsgierigheid gekomen zijn. Nu de vervolging opgehouden is, durven zij. Wel, laat ze komen en horen wat de prediker te zeggen heeft.

Die prediker is vandaag Guido de Brès. Hij is een geleerd man. Te Genève heeft hij gestudeerd aan de academie van Calvijn. Een paar jaar geleden heeft hij de Nederlandse geloofsbelijdenis opgesteld. Hij staat op de huifkar van Plantijn. Zo tenger als hij is, heeft hij een stem als een klok, die klinkt over het veld. Er zijn wel tweeduizend mensen, maar ze kunnen hem allemaal verstaan.

Hoor hoe hij preekt!

„Met goede werken kun je de hemel nooit verdienen. De monniken en nonnen niet, al bidden ze ook dag en nacht, al gese-
len ze zichzelf en vasten ze driemaal per week. Maar wij ook niet, al worden we ook om het geloof gevangengezet, gerad-
braakt, gehangen of verbrand. Met goede werken verdien je niets. Maar uit genade wil God alles schenken aan ieder die
gelooft in Jezus Christus. Hij, Jezus, heeft het allemaal gedaan voor ons. En daarom is de hemel, het geluk, voor iedere gelovi-
ge. Voor kooplieden en geleerden, maar evengoed voor schip-
pers en matrozen, voor boeren en voor ambachtslui, voor arme
dagloners en wevers. De armen kunnen geen aflatbrieven

kopen, geen bedevaarten maken, geen missen laten lezen. Het hindert niet. God geeft het allemaal voor niets aan ieder die gelooft in Christus als zijn redder.”

Pier kijkt om zich heen. Voor hem is dit bekende taal. Alle predikers op de zolder van de Goede Neringhe hebben in deze geest gesproken. Maar hij kan aan de mensen zien: voor velen van hen is het nieuw. Zij menen dat de genade niet genoeg is; dat daar verdiensten bij moeten komen. Eigenlijk zou je priester moeten worden, of non of monnik. En als je dat niet kunt, dan heb je geld nodig om waskaarsen voor het altaar te laten branden en aflaatbrieven te kopen en missen te laten lezen. Wanneer je ook dat niet kunt, omdat je arm bent, zul je in elk geval lang in het vagevuur vertoeven, wanneer je niet voor altijd in de hel belandt. En nu horen deze mensen dat het koninkrijk van God ook is voor de arme mensen, voor hen zelfs in de eerste plaats. Zij staan er even dichtbij als de priesters en de bisschoppen, ja zelfs als de paus.

Pier ziet eerst grote verwondering en daarna tranen van blijdschap in de ogen van kromgewerkte wevers en van uitgemergelde en afgesloofde vrouwen. Zij drinken de Blijde Boodschap in. Het is ademloos stil op het grote veld, zolang De Brès spreekt.

Na afloop van de preek stroomt het veld leeg. Pier helpt zijn vader de huif weer op de wagen zetten en de paarden ophalen en inspannen. Op de thuisrit zit hij naast zijn vader op de bok. Hij mag de paarden mennen. Ze rijden langzaam; de smalle weg is nog vol volk.

„Vindt u het niet fijn, vader, dat dit nu mag en kan?”

Ja, zeker, Plantijn is er dankbaar voor dat de hervormden van hun zolders konden afdalen en uit hun kelders klimmen en in vrijheid samenkomen. Hij vindt het heerlijk dat vandaag zoveel naar de preek gekomen zijn.

„De edelen, de geuzen, hebben dit klaargespeeld, vader!”
„Daar ben ik dankbaar voor.”
O zo, dat wilde Pier maar van zijn vader horen.

De volgende zondag is er weer een hagepreek bij Antwerpen. De toeloop is nu nog veel groter dan de eerste keer. De stad loopt leeg om zo te zeggen, en uit de dorpen uit de omtrek komen de mensen ook in drommen op.

Het is een grote weide, waar de hagepreek gehouden wordt toch stroomt zij vol. Ze is maar nauwelijks groot genoeg. Pier klimt in de eikeboom, waaronder hun huifkar staat, die straks opnieuw als preekstoel dienen zal. Zo kan hij alles prachtig overzien. Hij probeert het volk te tellen. Het lukt hem niet; hij raakt telkens de tel kwijt. Maar als het verleden week tweeduizend zijn geweest, dan moeten er nu vast vijfduizend zijn.

De prediker is deze keer Moded. Hij heeft het over de Bergrede.

„De hongerigen zullen verzadigd worden. Die nu schreien, zullen straks lachen. Voor de armen is het rijk van God. Wees blij en gelukkig als de mensen u haten en uitstoten . . .”
Er zijn onder de hoorders heel veel armen. Hun getal vooral is aangegroeid sinds verleden week. Uit dorpen, waar haast enkel wevers wonen, zijn ze allemaal gekomen. Deze mensen lijden honger. Zij hebben geen werk, nu er geen wol meer komt uit Engeland. Honger en armoede; zij worden uitgestoten door de mensen. Men noemt hen het grauwe.

En nu: de hongerigen zullen verzadigd worden; die nu schreien, zullen lachen; voor de armen is het Godsrijk. Verblijdt u en springt op van vreugde, want ziet, uw loon is groot bij God!

De armen raken in vervoering.

„Volgende zondag wordt er weer een hagepreek gehouden,” kondigt Moded aan. „Komt ge dan ook?”

„Ja! Ja!” klinkt het van alle kanten. Zij komen weer en ze zullen verwanten, buren en bekenden meebrengen. Dat beloven ze.

„Het gaat prachtig, vader,” zegt Pier ditmaal op de thuisrit.

„De hele stad, heel Vlaanderen volgt de nieuwe leer. Gelooft u niet?”

„We zullen het hopen,” antwoordt Plantijn voorzichtig.

7. DE LANDVOOGDES VERBIEDT... TOCH DOEN

Het is de eerste juli. Pier wandelt over de markt van Antwerpen. Hee, wat een drukte voor het stadhuis! Hij gaat erheen. De mensen praten door elkaar. „Daar heb je het al; met de andere hand neemt zij terug wat zij met de ene heeft gegeven.” „Het is een schande dat zij dit verbiedt.”

Anderen spotten. „Ze kan wel dikke woorden schrijven, maar wij trekken er ons geen steek van aan.”

Enkelen zijn bang. „Dit loopt slecht af. Er komt een boel ellende van.”

Waarover hebben de mensen het toch? Het gaat om iets dat staat aangeplakt. Pier wil het lezen. Maar dat is niet gemakkelijk. De mensen verdringen zich voor het aanplakbord. Pier is te klein om over hen heen te kijken. Hij schuift tussen twee dikke wijnkopers door, kruipt langs de benen van een lange slager, duikt onder de arm van een verfmenger. Je kunt aan de mensen ruiken welk beroep ze uitoefenen.

Een oude heer bromt op hem: „Hee ventje, niet zo dringen!” Maar Pier is al voorbij. Hij komt helemaal vooraan te staan. „Margaretha”, leest hij onder een pas aangeplakte kennisgeving. O, een plakkaat van de landvoogdes!

Er staat een boel stadhuistaal in het lange stuk, waar Pier niets van snapt. Maar dit wordt hem wel duidelijk: de landvoogdes is boos. Zij heeft wel moderatie, matiging, bevolen aan de kettermeesters, maar zij heeft de kettters nooit vergund de nieuwe leer in het openbaar te prediken. Dat was verboden en dat blijft verboden.

„Derhalve zal geen enkele hagepreek meer gehouden mogen worden. En ik beveel alle magistraten, ieder in zijn stad of landstreek, aan dit bevel stiptelijk de hand te houden . . .”

Hierover praten dus de mensen om Pier heen. De meesten steken er de draak mee. „Mevrouw in Brussel kan ons nog meer vertellen . . . Antwerpen zal zelf uitmaken wat het doen en laten moet . . .”

„Ik hoor bij de schutterij,” zegt een jongeman, „maar eer ze er ons toe krijgen een hagepreek uiteen te jagen . . .”

Een ander: „Laten ze maar opkomen, de Spanjaarden en hun kornuiten. Wij slaan ze aan gort!”

Slechts enkelen tonen zich bezorgd: „Wij moeten toch gehoorzaam zijn aan onze overheden.”

„Hei, jongen, ga eens aan de kant. Wij moeten ook wat zien.”

Een grote hand duwt Pier weg van het aanplakbord. Hij kruipt weer door de drom. Naar achteren gaat het gemakkelijker dan naar voren. Hij rent naar huis om het nieuws bekend te maken. Zijn vader staat in het kantoor aan zijn hoge lessenaar te schrijven. „Vader . . .”

Hij brengt geen nieuws. Plantijn is al op de hoogte.

„En wat gebeurt er nu, vader?” vraagt Pier in spanning. „De hagepreken gaan toch door?”

„Vanavond vergadert de kerkeraad; daar zal het worden uitgemaakt,” antwoordt Plantijn.

De hagepreken gaan door, hoort Pier de volgende morgen. Zo heeft de kerkeraad besloten. Pier maakt een luchtsprong als hij het hoort. Het mag niet en we doen het lekker toch. Misschien komt het wel tot knokken. Wel, dan vecht hij mee.

Vol met hagepreekgangers rijdt de huifkar van Plantijn in de vroege morgen naar de Zuiderpoort. De dikke deuren zijn nog dicht. Wat nu, willen de burgemeesters de hagepreek be-

letten door de poorten dicht te houden? Pier maakt zich kwaad. Dat nemen de geuzen niet! Er komen al veel mensen aan, die allemaal de poort uit willen naar de hagepreek. Het is een kleinigheid voor hen de poortwacht neer te slaan en de grote sleutel uit het wachtlokaal te halen.

Plantijn kalmeert zijn zoon. Hij wijst op de klok in de toren van het poortgebouw. Die staat op kwart voor zeven. Zeven uur is het poort-openen op zondag.

Omdat er zoveel volk naar buiten wil, doen de poortwachters om vijf minuten voor zeven reeds de deuren open. Een stroom bruist dan naar buiten.

Niemand in Antwerpen, niemand in Vlaanderen trekt zich iets aan van het verbod van de landvoogdes. Op de grote weide komen veel meer mensen bijeen dan er tot dusver ooit bij een hagepreek geweest zijn. De menigte is ontelbaar. Pier meent dat er wel twintigduizend zijn. Zijn vader is voorzichtig in zijn schatting, maar tienduizend zijn er in elk geval. En net zoveel komen er vandaag bijeen bij Yperen, bij Doornik, Mechelen en Gent. En hoeveel zullen het er zijn bij Middelburg, bij Dordrecht, Haarlem, Amsterdam? Want de hagepreken, die in het zuiden zijn begonnen, hebben zich met de snelheid van de wind naar het noorden uitgebreid.

Bij Antwerpen preekt Datheen vandaag. Hij is niet in vermomming gekomen, zoals hij vroeger reisde: met een aangeplakte baard en een donkere bril, het kistje van een marskramer op de rug. Een lijfwacht van tien man, gewapend met pistolen en rapieren, beschermt hem nu. Tijdens de preek staat deze lijfwacht rondom de huifkar, die voor preekstoel dient. Indien de landvoogdes soldaten zou sturen om Datheen te pakken, kregen die met hen te doen.

Maar de landvoogdes heeft lang niet genoeg soldaten om de hagepreken te beletten. En de burgemeesters van Antwer-

pen doen niet wat Margaretha hun heeft opgedragen. Zij willen niet ingrijpen. En al zouden ze wel willen, ze zouden het niet kunnen. De rakkers van de schout zijn slechts een handjevol tegenover de tienduizend. De schutterij zou moeten worden opgeroepen. Maar het overgrote deel der schutterij is naar de hagepreek gegaan, niet om haar te verstoren, maar om te luisteren en om de psalmen van Datheen te zingen. Dat zingen! Bij de eerste hagepreken ging het niet zo best. Alleen de oude kern van de hervormden kende de psalmen. Maar in de laatste weken zijn door de Antwerpse boekhandels duizenden kerkboeken verkocht. Het ging openlijk, niet meer in het geheim zoals tot kort geleden. Aan het verbod ketterse bijbels en gezangboeken te verkopen, houdt niemand meer de hand. En weerklinken de strijdlustige psalmen, die Datheen opgeeft, tegen de populieren die het veld omringen. Het is een machtig gezang.

Datheen is in zijn preek ook strijdbaar, als altijd. Hij vaart uit tegen de heiligenverering in de roomse kerk.

„Daar knielen de mensen voor Maria, Petrus en Paulus en weet ik hoeveel heiligen meer. Maar de bijbel zegt: De Here uw God alleen zult gij aanbidden. Weg met die beelden! Weg met de heiligen! Niemand is heilig, alleen God. Het geld, aan beelden en altaren besteed, behoorde aan de armen gegeven te worden. De kerken schitteren van goud, zilver, purper en scharlaken. En deze arme mensen,” – hij wijst op de wevers, die bij duizenden zijn opgekomen tot de preek – „deze stakkerds vergaan van honger en gebrek. Luister naar de apostel Jacobus: Wee u, gij rijken, die het loon van de dagloner inhoudt en de arme laat verkommeren. Hun geroep is gekomen in de oren van de Heer Zebaath!”

Pier zit weer op een dikke tak van de eikeboom, waar de huifkar onder staat. Hij overziet de menigte. Ze luistert in

spanning. Hij kan van zijn hoge post ook de wegen overzien. Daar komt een groepje ruiters aan. Ze nemen de weg achter langs de grote weide, waarop de hagepreek gehouden wordt. Pier ziet wapens glinsteren. Hee, het zijn ridders van de schout, een groep van twaalf man. En die vooraan rijdt is zowaar de schout zelf. Wat nu? Willen zij ingrijpen, zij met z'n twaalven tegen de twintigduizend die hier bij elkander zijn? Denken zij dat Datheen zich weerloos zal laten grijpen, zoals die predikant, die enkele jaren geleden zich zonder tegenstreven overgaf, toen de gemeente in een kelder overvallen werd? Piers handen jeuken. Hij zou wel willen dat de schout het probeerde. Hij en zijn ridders zouden worden afgedroogd.

De schout doet niets. Zonder een hand naar de ketteren uit te steken, rijdt hij met zijn mannen door. Als hij van plan geweest is op te treden, dan is de lust daartoe bij het zien van de tienduizenden hem glad vergaan. Maar veel waarschijnlijker is dat de burgemeesters hem alleen hebben uitgestuurd om op te nemen of er veel volk bij de hagepreek is. Nu, dan komen ze het aan de weet.

Pier kijkt weer naar de mensen voor hem. Hoe gretig luisteren zij naar de preek! Vooral de armen. Matte ogen stralen, ingevallen wangen worden rood, gebogen ruggen reichten zich. Ook voor de verschopten en vertrapten is dit een dag van goede boodschap.

Op de thuisrit zit Pier weer naast zijn vader op de bok.

„Datheen heeft het maar weer goed gezegd, hee vader! Over de beeldendienst, over de heiligenverering, over het uitknippen van de arme mensen. Dat was raak!”

„Ja,” zegt Plantijn wat stroef. „Daar waren wel goede woorden bij.”

„Niet soms?” stuift Pier op.

„Ik zeg toch ja . . . Alleen, ik weet niet of Datheen er goed aan doet het volk zo op te zwepen.”

„Vindt ge dan niet dat het beter is het geld aan de armen te geven dan het aan gouden en zilveren beelden te besteden? Hebt ge geen medelijden met die arme wevers?”

Plantijn kijkt Pier in de ogen. Die slaat de zijne neer. Hij weet heel goed dat zijn vader vaak voorschotten geeft aan de wevers die voor hem werken en dat hij zelden aandringt op terugbetaling. In vaders boek, waarin die voorschotten zijn opgetekend, zijn veel bedragen doorgehaald. Aan wevers die tegenslag hadden door ziekte of werkloosheid heeft vader de voorschotten geschonken. En hoeveel brandstof brengen vaders knechten niet iedere winter naar de kleine huisjes in de Achterstraat? En hoeveel soep, kaas, brood en boter hebben Lieske en hij voor moeder niet gebracht in gezinnen waar gebrek was?

„Natuurlijk moeten wij voor de armen zorgen, zo goed dat mogelijk is,” zegt Plantijn. „Minder voor pracht en praal, ook in de kerken, en meer voor de armen, dat is goed. Maar ik ben bang dat er velen zijn, die uit de preek van vandaag afleiden dat alle narigheden uit de wereld zijn als de beelden maar kapotgeslagen worden. En dat is niet zo. Als onze mensen geweld gaan plegen, raken wij juist diep in de ellende. Datheen moest anders preken.”

Pier vindt het onplezierig dat zijn vader altijd weer een domper op zijn geestdrift zet. Bij Datheen spatten de vonken eraf. Hij wou dat hij groot was. Dan zou hij ook een pistool in de gordel en een rapier aan de heup willen dragen. Hij zou willen behoren bij de lijfwacht van Datheen. En als dan de soldaten van de Spaanse koning kwamen, zou hij erop slaan!

8. STORM OP TIL

Pier staat voor de Onze Lieve Vrouwe-kerk. Van buiten kent hij die kerk best. Zij is de grootste van Antwerpen en zij heeft de hoogste toren. Tegen de hoge muren heeft hij vaak opgekeken. Ze zijn versierd met beelden van graven en gravinnen van Vlaanderen, van apostelen en kerkvaders. De goten en de regenpijpen hebben ook beelden, maar die zijn heel anders. Rare koppen hebben ze: saters en idioten. Met zijn makkers heeft Pier vaak rondom de kerk gespeeld. Je kunt je prachtig verstoppen achter steunberen en in portieken en in de steegjes. Erbinnen is hij nooit geweest. Daar kwam je als hervormde niet; het is een roomse kerk.

Nu heeft zijn vader tegen hem gezegd: „Ga er eens kijken. Je bent nu groot genoeg om te zien hoeveel moois er daarbinnen is. Wat er verkeerd is, zul je ook wel zien.”

De grote deuren zijn gesloten. Er is geen dienst op dit uur. Maar als hij van een kleine deur de klink licht, blijkt die los. Hij duwt de deur voorzichtig open. Het portaal is nogal donker. Een tweede deur geeft toegang tot de kerk.

Geweldig, wat een ruimte! Heel lang, heel breed, heel hoog. Dikke pilaren verheffen zich naar het dak. Het sterkst wordt Pier getroffen door de ramen. Het zonlicht valt door prachtig gekleurd glas. Rood, blauw en goud overheersen, maar er is ook groen, bruin en paars. Hoe langer Pier naar de ramen kijkt, hoe meer hij erin ziet. Het zijn schilderijen. Dat middelste raam: een man met een mes, dat hij opheft boven een jongen, die vastgebonden voor hem op een steen ligt. Een

engel grijpt de opgeheven hand. O, Abraham en Isaäk! Zo zijn er allerlei bijbelse geschiedenissen in de ramen van de kerk geschilderd. Het is prachtig. Is dit nu beeldendienst?

Er zijn ook bijbelse tafereelen geschilderd op kasten, die in verscheidene nissen staan en waarvoor kaarsen branden. Een jonge herder, spelend op de harp bij een kudde schapen. Dat moet David zijn. En daar diezelfde jongen met een slinger in de hand, tosnellend op een reus: David en Goliath! En nog eens David, nu harpspelend aan de voeten van een man die er heel treurig uit ziet. David bij Saul.

Op een groot en prachtig schilderij staat een jongen afgebeeld te midden van een groep gebaarde mannen. Jezus bij de schriftgeleerden in de tempel, weet Pier.

Is dit nu afgodendienst? vraagt hij zich af. Dit is toch mooi en goed. Terwijl hij voor het schilderij staat, ruist er zachte muziek door de kerk. Een huivering loopt langs Piers rug, zo mooi is dit schilderij. Zo heerlijk is de muziek.

Aan de kerkwand hangt een hele reeks van schilderijen. Het is de lijdensweg van Jezus Christus. Jezus in Gethsemané, Jezus voor de Joodse raad, voor Pilatus, voor Herodes met de doornenkroon. Jezus op weg naar Golgotha met de kruispaal op de rug. Ten slotte Jezus hangend aan het kruis. Pier kijkt lang naar deze schilderijen. Het is of hij met de Here Jezus meegaat op de kruisweg. Geen preek heeft hem ooit zo duidelijk gemaakt als deze schilderijen hoe zwaar de Heer heeft geleden. Wat zei zijn roomse schoolvriendje ook weer over de beelden in de kerken? Ze zijn boeken van de leken. Opnieuw vraagt Pier zich af: zijn dit nu afgodsbeelden?

Hij wandelt door de kerk. Er zijn toch enkele mensen. Een man ligt voor een kast geknield. De deuren zijn opengeslagen. Er staat een beeld van een oud man in.

Pier hoort de bidder prevelen. „Heilige Jozef, patroon der

timmerlieden, zegen het werk dat ik begonnen ben.”

Die kast is een altaar, begrijpt Pier. Die man bidt voor dat beeld.

Een vrouw ligt op haar knieën voor het grootste beeld in de gehele kerk. Het is van goud en het stelt een vrouw voor.

„Heilige Maria, moeder Gods,” prevelt de vrouw. „Sta mij bij . . .”

Dit doet Pier het bloed naar het hoofd stijgen. Wat staat er in de bijbel over gouden en zilveren, houten en stenen beelden? Zij hebben oren, maar horen niet; een mond hebben zij, maar spreken niet. Zij geven geen geluid door hun keel. Dat die ze maken hun gelijk worden! En deze mensen aanbid-den die beelden, in plaats van God. Datheen had toch gelijk. Dit is beeldendienst en God heeft die vervloekt.

Hij wandelt nog eens langs de schilderijen. Nu staat hij stil voor een groot schilderij dat straalt van licht: Jezus Christus, koninklijk verrijzend uit het graf. Pasen! Opstanding!

Het orgel speelt blij en sterk, een lied van overwinning. Weer huivert Pier van ontroering. Dit is zoals de bijbel het beschrijft en het is schoon.

Hij gaat de kerk uit. Op de markt heerst de hernie van de drukke koopstad. Marskramers prijzen luidkeels hun waren aan. Sjouwers rollen vaten over de keien. Ezels balken. Paarden zetten zich schrap om zwaar beladen wagens op te trekken. Visvrouwen kerven in schollen en snijden schelviskoppen af. Een kwakzalver trekt de kies van een boer, die van pijn schreeuwt als een mager varken. Een monnik leurt met af-laatbrieven.

Uit de brede straat die op de markt uitloopt, klinkt luid ge-joel. Er komen ruiters aan, voorop een forse ridder op een hoog zwart paard. Het is Brederode. De mensen roepen: „Le-ve Brederode! Leve de grote geus!” Brederode lacht. Hij is

trots op zijn grauwe bedelaarspak. Hij zwaait naar het volk met zijn bedelzak. „Nooit bukken voor de landvoogdes! Nooit bukken voor de papen!” roept hij naar het volk. „En smijt de rommel in de kerken stuk!”

De mensen juichen. Pier kan niet meejuichen. Hij heeft de kruisweg gezien en het schilderij van de opstanding. Moeten die stukgesmeten worden? Het zou verschrikkelijk zijn. Hij loopt een stille straat in.

Weer wordt er een hagepreek gehouden buiten Antwerpen. Weer stromen de scharen toe. In de vroege morgen zijn de wegen al vol wagens en paarden en vooral vol mensen. De omgeving van de grote weide lijkt vandaag een legerkamp, niet alleen vanwege de wagens die daar worden opgesteld en de tenten die er worden opgeslagen, maar ook door al de wapens die men er vindt. Musketten, pieken, hellebaarden staan aan rotten. Er zijn veel meer gewapenden dan vorige weken. Wanneer de landvoogdes het in haar hoofd mocht halen soldaten naar de hagepreek te sturen, al was het een heel leger, zij zouden warm ontvangen worden.

De grote weide kan de menigte lang niet bevatten. Drie weiden stromen vol. Datheen houdt driemaal achtereen dezelfde preek. Er zijn wel dertigduizend mensen opgekomen. Zijn onderwerp is ditmaal de geschiedenis van de vrome koning Josia, die de rechte dienst des Heren in Juda herstelde. Daartoe verbrandde hij de beelden van de afgoden. Hij brak de altaren voor de zon, de maan en allerhande sterrenbeelden. De zonnwagen verbrandde hij met vuur.

Dit voorbeeld houdt Datheen zijn hoorders voor. „Zo moeten wij de rechte dienst van God herstellen in ons land. De heiligenbeelden moeten worden stukgeslagen en verpulverd, de altaren afgebroken en verbrand. De gehele Baäldienst moet

grondig worden opgeruimd!”

Tot dusver is altijd stil geluisterd naar de preek. Pier heeft wel eens een vrouw een traan zien wegpinken of een blijde glimlach zien komen op een door zorg geploegd gezicht. Vaak heeft hij mensen instemmend zien knikken. Maar onderbroken werd de prediker nooit.

Nu wel. Datheen wordt telkens onderbroken door geroep: „Goed zo! Juist zo!”

Het maakt hem des te vuriger. Hij vervloekt de beekdienst. Al woester stemt de menigte daarmee in. „Weg met de santenkraam!” wordt er geschreeuwd.

Hele drommen zouden zo wel naar de kerken willen stormen om alles daarbinnen kort en klein te slaan.

Plantijn en de zijnen gaan pas laat naar huis. Zij hebben zeer lang moeten wachten eer er ruimte was voor hun wagen op de overvolle weg. Sinjeur Plantijn is droef gestemd. De preek is hem niet bevallen. Zij heeft de mensen niet op de knieën gebracht voor Jezus Christus; ze heeft hen opgeruid. Hij vreest dat het op oproer uit zal lopen.

Tot dusver is Pier het, als zijn vader zo sprak, niet met hem eens geweest. Vandaag is het anders. Onder de preek heeft hij gelet op de mannen om hem heen. Hij is geschrokken van hun kreten van woede, vechtlust en vernielzucht.

Hij denkt aan wat hij in de Onze Lieve Vrouwe-kerk gezien heeft: Abraham en Isaäk, David, Jezus als jongen in de tempel, de kruisgang, de opstanding. Dat zijn toch geen afgodsbeelden. Dat is de bijbel in beeld! En zou dat alles moeten worden stukgeslagen?

Op achttien augustus van elk jaar wordt in Antwerpen de grote Ommegang gehouden. Pier heeft de processie vaak gezien vanachter de ramen van hun huis. Priesters gingen voor-

op. Burgemeesters en schepenen liepen mee in ambtsgewaad. Veel feestelijk getooide kinderen, veel vrouwen waren altijd in de stoet. De gilden waren vertegenwoordigd met vlaggen en banieren. Het middelpunt van de processie was een groot beeld van Maria, op een plankier geplaatst, dat door een aantal mannen werd gedragen. Bij het passeren van dat beeld knielden de toeschouwers biddend neer.

Achttien augustus 1566 staat Pier weer achter het raam als de processie de Meir opkomt. Zij is net als alle jaren: een stoet van priesters, burgemeesters, schepenen, gilden . . . De gilden zijn er toch niet allemaal. Pier mist verscheidene banieren. En achter de schuttersvaandels marcheren minder mannen dan voorgaande jaren. En van de rederijerskamers ontbreken De Vlaamse Leeuw en de Roos van Brabant. Aan het mankeren van die korpsen in de Ommegang kun je zien hoeveel invloed de hervorming heeft gekregen.

Aan de toeschouwers langs de weg kun je nog beter merken dat Antwerpen geen roomse stad meer is. Vroeger was er niemand die niet knielde voor het Mariabeeld. Wie het waagde te blijven staan, zou door de omstanders tot knielen gedwongen zijn. Dat was de reden waarom de Plantijns altijd binnenbleven als de processie langs trok. Nu knielen er weinigen. De meeste mensen blijven rechtop staan. Zij houden hoeden of mutsen op. Verscheidenen staan er onverschillig bij.

De priesters in de optocht ergeren zich zichtbaar aan dit gebrek aan eerbied voor Maria. De burgemeesters houden hun gezichten effen. Onder de gildebroeders zijn er, die knipogen naar de mensen langs de straat. Zij lopen nog mee; ze willen niet breken met de gewoonte van hun gilde. Maar zij vinden het stellig ook een malle zaak te knielen voor zo'n pop. Pier stoot het raam open en buigt zich naar buiten. Nu de

mensen op straat ook weigeren te knielen, hoeft hij zich niet langer achter glas in lood te verschuilen.

Hoor, er wordt geroepen uit het volk. „Maaikel! Maaikel!” Tegen wie hebben ze het? Ei, tegen het Mariabeeld!

„Dit is je laatste wandeling, Maaikel!” roept een man.

De priesters tonen grote ergernis. Pier ziet hoe burgemeesters en schepenen nu ook de wenkbrauwen fronsen. Dat de mensen niet knielen, fiat, maar deze spotternij kunnen zij niet dulden.

Er vliegen stenen door de lucht. Pier houdt zijn hart vast. Zou nu het oproer losbarsten? Zijn vader, achter hem, is zeer bezorgd. „Dit is een heel verkeerde manier om voor de hervorming op te komen,” zegt hij tegen Pier.

De processie slaat een straathoek om. De Meir loopt leeg. Pier gaat de deur uit in de richting van de Onze Lieve Vrouwekerk. Hij wil zien hoe de Ommegang afloopt.

In andere straten wordt Maria ook bespot. Erger dan het op de Meir was, wordt het echter niet. De processie komt weer bij de kerk. Pier ziet de priesters, groen en geel van ergernis. De burgemeesters wissen zich het zweet van het voorhoofd. Ze hebben in spanning gezeten. Nu zijn ze blij dat het corvee erop zit. De kinderen, achter in de optocht, zingen vrolijk hun versjes. Zij hebben van de spanning niets gemerkt. In hun buurt is trouwens niet geschreeuwd of met stenen gooid. Voor de kinderen met bloemen is ieder vriendelijk geweest. Zingend gaan zij de kerk in.

„Het is zonder ongelukken afgelopen,” bericht Pier aan zijn vader.

Plantijn is slechts half gerustgesteld. Het mag nu goed zijn gegaan, de gemoederen zijn veel te veel verhit om aan te nemen dat het gevaar geweken is. En de Prins is weg!

De volgende morgen gaat Pier voor schooltijd kijken bij de Onze Lieve Vrouwe-kerk. Gisteren zijn hier de gehele dag door samenscholingen geweest. Nu staat er alweer volk op het plein en het zijn warempel geen gelovigen, die naar de vroegmis gaan. Het is ruig volk: zeelui, losse arbeiders, werkloze wevers; vooral veel opgeschoten jongens, die tuk zijn op een relletje. Verscheidenen hebben bijlen of mokers in de hand. Zij dringen de kerk binnen. Pier volgt hen met een kloppend hart.

De troep loopt schreeuwend en klossend door de kerk. Hun lawaai weerklinkt in de gewelven. „Waar is Maaïke?” roepen zij. Op haar gewone voetstuk staat ze niet. „Waar is Maaïke toch gekropen?”

De priester voor het altaar, die bezig is de mis op te dragen, verbleekt en siddert bij de stoornis; knielende vrouwen krimpen ineen van angst.

De bende vindt het Mariabeeld opgeborgen in het koor achter een ijzeren hek.

„Maaïke! Maaïke!” spotten de kerels. „Wat ben jij in je schulp gekropen? Ben je gisteren zo geschrokken? En nu denk je zeker dat je veilig bent daar achter slot en grendel? We krijgen je toch wel te pakken, Maaïke. Je gaat eraan!”

De priester en de vrouwen zijn gevlucht. De kerkedienaars hebben zich teruggetrokken in een nis. Zij kunnen niets beginnen tegen de woestelingen. De rapiertjes die zij dragen, zijn meer sier dan wapen.

„Leve de geuzen!” galmt het door de kerk. Het scheldwoord van Barlaymont is de strijdkreet der hervormden geworden. Pier heeft hem meer dan eens geestdriftig meegeroepen. Hier in de kerk, waar de muziek van het orgel door de gewelven ruist, klinkt de leuze echter als een vloek.

De ruwe troep groeit aan. Allerhande ongeordend volk dringt

de kerk binnen. Er wordt gescholden en gespot. En telkens weerklinkt het „Leve de geuzen!“. De bijlen en de mokers blijven echter nog in rust.

Er klimt een vent de preekstoel op. Hij aapt een priester na op een stuitende manier, wild gebarend en vloekend. Pier huivert van angst en afschuw en kijkt telkens naar de deur. Komen nu nog de rakkers van de schout niet, of een vendel schutters, of de burgemeesters zelf? Dit kan, dit mag toch niet gedoogd worden! Hervormden en lutheranen vinden dit vloeken, zwetsen en dreigen even godslasterlijk als de roomsen.

Er verschijnt niemand om een einde te maken aan het schandaal. Ja toch! Een jonge zeeman stuift de preekstoel op. „Zwijg! Dit is God geklaagd!“ voegt hij de vloeker toe. Goed zo, denkt Pier. Hij is het helemaal met die jonge zeeman eens; die vloeker moet de mond gestopt worden.

O, nu raken de twee op de kansel handgemeen. Ze rossen elkaar af. Kornuiten van de spotter schieten hem te hulp. Ze slepen de jonge zeeman van de preekstoel af; hij tuimelt op de stenen vloer. Gegil, gevloek, gejammer! Het is verschrikkelijk wat hier in de kerk gebeurt. En er komen geen dienaars van de overheid om de orde te herstellen!

Kijk, nu bedaart de herrie. De woestelingen trekken af. Geen beelden zijn kapotgeslagen.

9. DE BEELDENSTORM

Op weg naar school maakt Pier de volgende morgen een omweg langs de Onze Lieve Vrouwe-kerk. Na het gebeurde van gisteren is het de gehele dag rumoerig geweest. Grote benden opgeschoten jongens trokken door de straten, zingend en joelend. Er waren telkens samenscholingen op het kerkplein, tot in de late avond toe. „Leve de geuzen!” werd er steeds geschreeuwd, en er werd gescholden op de beelden en de priesters. Tot handtastelijkheden is het echter niet gekomen. Hoe zou het nu zijn?

Er is veel volk op straat. Dat is in deze tijd van werkloosheid dikwijls zo. De scheepsgezellen lopen rond, de dokwerkers staan met lege handen, de wevers hebben niets te doen. In plaats van loom en verveeld, zijn de werklozen nu echter in spanning. Pier hoort overal opgewonden praten. Op het kerkplein is een grote menigte. En in de kerk . . .

Pier hoort tumult daarbinnen.

Door hetzelfde deurtje, waardoor hij verleden week naar binnen is gegaan, glipt Pier opnieuw de kerk in. Vlak bij hem gilt en krijst een vrouw. Pier heeft haar verleden week gezien, toen hij de kerk bekeek. Zij stond heel achterin bij een stalletje met grote en kleine waskaarsen om deze te verkopen aan mensen, die ze voor een altaar wilden laten branden. Nu is ze omringd door herrieschoppers, die haar plagen. Zij bijt fel van zich af.

Kijk, een van de belhamels schopt tegen haar stalletje. De

tafel wankelt. Verscheidene kaarsen vallen stuk op de hardstenen vloer. Jammerend zoekt het vrouwtje de brokken op. De lompe vlegels maken het nog bonter. Grijslachend keren ze de tafel van het vrouwtje om. Nu vallen alle kaarsen stuk. Pier trilt van boosheid. Dat is schandalig! Een arm, oud vrouwtje, dat hier staat om een paar duiten te verdienen, zo te pesten.

Enkele mannen nemen het voor het vrouwtje op. Nu durft Pier ook. „Gemeen doe je, gemeen!” schreeuwt hij met overslaande stem tegen een kerel die bezig is de kaarsen te vertrappen. Woedend balt hij zijn kleine vuist.

„Waar bemoei jij je mee, klein prull!” hoont de vent. Hij geeft Pier een mep, die hem kreunend in een hoek belanden doet. Terwijl Pier daar half versuft ligt, bedaart het rumoer opeens. Wie komen er binnen? Ah, het zijn de rakkers van de schout. En achter hen volgen de burgemeesters. Eindelijk wordt er toch ingegrepen. En met succes. Voor de burgemeesters hebben de rabauwen nog ontzag.

De burgemeesters treden echter slapjes op. Geen strenge bevelen. Geen aanpakken van de oproerkraaiers.

„Maken jullie geen herrie alsjeblijft. Ga nu naar huis, jongens . . .”

Toch luisteren velen naar de burgemeesters. De meeste mensen gaan de kerk uit.

Pier krabbelt overeind. Hij wil ook weggaan. Maar hij is nog duizelig. Tegen een pilaar leunend, blijft hij staan. Even wachten . . .

De kerk is leeggelopen. Ook de burgemeesters gaan weg, nadat ze alle deuren op een na hebben laten sluiten. Door die ene deur kunnen de enkelingen die nog in de kerk zijn eruit. Daardoor kan ik ook weg, denkt Pier, straks, als die duizeligheid verdwenen is. Nu het stil is in de kerk zal het wel gauw

overgaan. Hij sluit de ogen.

Hee, wat is dat nu weer? Spottende stemmen! Hoongelach! Elk geluid weerklinkt sterk in de kerk.

„Zulke zoetebroodjesbakkers . . . Zulke zachte eitjes! Of we alsjeblieft geen herrie willen maken . . . Of we maar zoet naar moeder willen gaan . . . Ik lap die praatjes van de burgemeesters aan mijn laars . . . Ga ereis even buiten kijken, Stef, Huig, Joris! Of de rakkers er nog zijn.”

De boden komen gauw terug. „Geen burgemeester en geen rakker meer te zien. Wel staat het kerkplein nog vol volk. De jongens willen best weer naar binnen.”

„Gooi de deuren open! Haal ze erin! Het spul gaat beginnen, jongens! We zullen Maaïke bij haar lurven pakken.”

De grote deuren zwaaien wijd open. Een woeste schare dringt de kerk binnen. Het lawaai vloekt in de gewijde ruimte.

Pier staat verscholen achter zijn pilaar. Zijn hart klopt bang. Nu komt het. Er is geen houden aan. Reeds dreunen er zware hamerslagen.

Het is een smid, die met zijn voorhamer het ijzeren hek openbreekt, waarachter het Mariabeeld is opgeborgen. Het hek bezwijkt. Ruwe kerels slaan Maria de gouden stralenkrans van het hoofd. Zij scheuren de fluwelen en zijden gewaden, waarmee het beeld behangen is, aan flarden. Zij rukken de halskettingen en armbanden stuk en strooien paarden en juwelen in het rond. De edelstenen flonkeren op de blauwe zerken.

Nóg is het de vanden niet genoeg. Met bijlen hakken zij het beeld de armen af. Een mokerslag verbrijzelt het hoofd. Romp en benen gaan aan brokken. De beeldenstormers rammen op de scherven, zodat er alleen maar stof en gruis van overblijft.

En dit is slechts het begin, het voorbeeld dat de raddraaiers

aan de meelopers geven. Die vallen als wolven op de honderden andere beelden aan: op Petrus en Paulus, op Simeon en Anna, op Jakobus en Stephanus. Zij slaan de engelen Michaël en Gabriël en alle heiligen aan gruzels. Hun stof wolkt op. Pier ziet het uit zijn schuilhoek met ontzetting aan.

De altaarkleden gaan aan flarden, de altaarluiken aan splinters. Pier ziet hoe het prachtige drieluik met de geschiedenis van David kort en klein geslagen wordt. Abrahams offer gaat dezelfde weg.

In de sacristie breken de woestelingen alle kasten open. Zij hangen zich de kazuifels van de priesters om, achterstevoren en binnenstebuiten. Als harlekijnen springen zij rond in de kleurige gewaden. Ze grijpen miskelken, crucifixen en monstransen, lopen er zwaaiend mee door de kerk en smijten het goud en zilver op de stenen stuk. Ze storten de wijn uit en vertrappen het gewijde brood. „Weg met de broodgod!”

Als wolven op prooi, zo vallen de vandalen aan op de kunstschatten die in de loop van eeuwen zijn samengebracht in deze schoonste en rijkste kerk der lage landen. Zij vliegen af op het schilderij van de jonge Jezus in de tempel, dat Pier verleden week bewonderd heeft. Een bijlouw splijt het middendoor. „Weg met de afgoden!” schreeuwen de rabauwen.

Een koude rilling loopt Pier langs de rug. Is dit een afgod? Jezus?

Nu zijn de beeldenstormers aan de kruiswegstaties toe. Jezus in Gethsemané. Jezus voor het Sanhedrin. Voor Pilatus. Voor Herodes. Op weg naar Golgotha, wankelend onder de kruispaal . . . Een harde houw splijt Jezus' hoofd.

Pier slaat de handen voor de ogen. Dit is te vreselijk om aan te zien . . .

10. VERLOREN OF GEWONNEN?

In het kleine zijkamertje, waar Pier altijd zijn huiswerk maakt, zit hij te zwoegen op een reeks sommen. Hij moet munten, maten en gewichten omrekenen: Vlaamse, Amsterdamse, Londense en Hamburgse. Het is een wirwar van cijfers, omdat voet en roede, kop of kan, schelling en pond in iedere stad en elke streek verschillen. Maar dat is het ergste niet. Hij kan de laatste dagen zijn hoofd niet bij zijn werk houden, omdat er alle dagen schokkende dingen gebeuren. De vreselijke beeldenstorm in de Onze Lieve Vrouwe-kerk is nog het einde niet geweest. Nadat de bende woestelingen daar in een dag alles wat er in eeuwen aan christelijke kunst bijeenverzameld was, hadden stukgeslagen en vertrapt, zijn ze de straat opgegaan. Het was al avond. Ze droegen toortsen mee. Flakkerende vlammen in de donkere stad. Een woest geschreeuw in de straten. „Leve de geuzen!” brulden ze telkens weer.

Mannen en vrouwen in bruine en zwarte pijen renden om hun leven. Sidderend van angst scholen zij weg voor de geuzentroep in stegen en sloppen. Zij smeekten om bescherming en onderdak bij burgers. De geuzen trokken op de kerk aan de Meir af. Met koevoeten braken ze de deuren open en drongen erbinnen. Pier zag daarbinnen het flakkerlicht van toortsen door de gekleurde ramen. Hij hoorde doffe slagen en gerommel van vallend puin. Hij hoefde er niet nog eens bij te zijn om te weten hoe het daarbinnen toeling. Deze kerk

werd op dezelfde manier geschonden als de Onze Lieve Vrouwe-kerk.

Zo is het met alle kerken in Antwerpen gegaan. Zo is het daarna gegaan met honderden kerken in de Nederlanden. In het diepe zuiden, in Yperen en Doornik, is de storm opgestoken. Als een orkaan is hij voortgebukkerd over het gehele land . . .

Hoor, stemmen in de kamer naast het kamertje, waar Pier zit. Het is verkeerd gesprekken af te luisteren, weet Pier. Hij stopt zijn vingers in de oren. Maar er wordt luid gesproken; hij moet het wel verstaan. Hij kan niet weglopen ook; dan zou hij door de kamer moeten gaan, waarin de mannen zitten. Enfin, zijn vader weet dat hij hier is. Wanneer er dingen gezegd worden, die jongensoren niet mogen horen, zal hij wel maatregelen nemen.

Hoor, dat is de stem van schipper Van Liere. „In Amsterdam heb ik het gehoord, sinjeuren. Ook overal in Holland beeldenstorm, ook in Friesland hier en daar. De hele santenkraam is opgeruimd.”

„Verschrikkelijk!” (Dat is vaders stem.)

„Vind je dat erg?” vraagt een ander verontwaardigd. „Hoe kunt gel De afgoden zijn afgebroken. De kerken zijn gezuiverd. Wat de vrome koning Josia deed in Jeruzalem is hier nagevolgd. Het pausdom is verdwenen. De beeldendienst is uitgeroeid. Nu wordt de ware dienst van God hersteld.”

Pier herkent de stem, altijd helder, sterk en vurig. Dit is Datheen.

Nu spreekt zijn vader weer. „Als de beelden waren weggedragen, akkoord. Maar er is redeloos vernield. En er was zulk prachtig beeldhouwwerk, er waren zulke schone schilderijen.”

Pier knikt heftig in zijn kamertje. Hij denkt aan de drieluiken

op de altaren, aan het schilderij van de twaalfjarige Jezus in de tempel, aan de kruiswegstaties. Die bijlslag op het hoofd van Jezus! Hij huivert telkens als hij eraan denkt.

Daar spreekt Datheen weer. „Wat klaagt ge over die kapotte beelden! Die stukken hout en steen, dat goud en zilver hebben er niets van gevoeld. Onze martelaren zijn veertig jaren lang gemarteld. Hun duimen zijn in schroeven stukgedraaid, hun lichamen op pijnbanken gekneusd. Ze zijn gewurgd, in zakken verdronken, levend begraven, op brandstapels verbrand. Klaag daarover! Toorn daarover! Niet over afgoden, die kapotgeslagen zijn.”

Deze taal spreekt Pier ook aan. Als je hetgeen de beeldenstormers hebben uitgehaald, vergelijkt met wat de dopersen, de luthersen en de hervormden is aangedaan . . ., dat was veel erger.

Een andere stem: „Ik betreur de beeldenstorm. Ik keur die af. Maar ere wie ere toekomt. De beeldenstormers hebben vernield, zij hebben echter niets gestolen, hoewel ze om zo te zeggen in goud en zilver waadden. Zij hebben de priesters uit de kerken, de monniken en nonnen uit de kloosters gejaagd. Maar niemand is een haar van het hoofd gekrenkt.”

Plantijn: „Goddank niet! Dan zou er nog roof en moord zijn bijgekomen. De woeste vernieling is waanlijk al erg genoeg. Probeer toch niet haar goed te praten. Hiermee is onze zaak de grootste schade aangedaan. Wij hebben nu onze roomse medeburgers tegen ons gekregen door te vernielen wat hun heilig was.”

„Heilig, heilig?” gromt Datheen. „Afgoden zijn onheilig.”

„Wij verliezen de steun en medewerking van de Prins.”

„De Prins . . .!” schampert Datheen. „De Prins van Oranje is vlees noch vis.”

„De Prins wil vrijheid van geloof voor ons en voor de roomsen.

Hij wil dat wij in vrede samen zullen leven.”

„Wolven en schapen te zamen in één hok; onmogelijk!”

„Het staat toch in de bijbel: De wolf zal met het lam verkeren, de luipaard bij de geitebok . . .”

„Dat is voor later; voor het vrederijk,” valt Datheen grimmig in. „Nu is het oorlog, de oorlog van en voor de Here God. De tijd is gunstig. Het volk is op onze hand. Brederode met zijn edelen zijn onze bondgenoten. Wij nemen de kerken in bezit voor ons. Wij jagen de landvoogdes met heel haar Spaanse kliek het land uit.”

„De koning . . .” brengt Plantijn hem onder het oog.

Datheen lacht spottend. „Koning Philips zit te beven en te sidderen in Toledo. Wij vechten ons van Spanje vrij!”

„Bravo! Hoezee!” wordt er geroepen. „Leve de geuzen!” Pier hoort zijn vaders stem niet meer.

Beste Pier,

Wat hebt gij met uw beeldenstorm de landvoogdes de stuipen op het lijf gejaagd!

Gisteren was ik op het plein voor haar paleis. Zij zou naar Bingen gaan, om daar toevlucht te zoeken tegen de geuzen, was verteld. Het stond er zwart van mensen. Voor een zijvleugel stonden wagens klaar. Van alles werd uit het paleis naar buiten gedragen en daarin geladen: meubels, tapijten, schilderijen, kisten met kleren en kostbaarheden. Voor de hoofdingang van het paleis stond een karos, bespannen met vier paarden, voor de landvoogdes. Zij kwam naar buiten. Ik weet niet of ge haar ooit gezien hebt. Ik vaak. Ze was altijd trots en deftig, eraan gewend dat ieder voor haar boog. Aan die buigende mensen ging ze dan voorbij met een genadig knikje. Nu liep ze haastig, diep gebogen en zonder naar

iemand om te zien naar de karos. Ze zag de graaf van Egmond niet eens, die het plein overstak. Ze was zo zenuwachtig, dat ze bij het instijgen een misstap maakte en viel.

Een lakei hielp haar weer overeind en in het rijtuig.

De graaf van Egmond liep op de karos toe en sprak haar aan door het portier. Wij konden zien dat ze een afwerende beweging maakte. Wij konden haar horen, schel en schrill. „Ik wil niets met u te maken hebben. Gij hebt mij óók verraden, gij en alle edelen. Gij zijt de oorzaak van de beeldenstorm.” Ze sloot het portier. De graaf van Egmond stond voor spot.

Toen is haar dienaar, Barlaymont, naar de karos gegaan. Je weet, hij was de man die de edelen voor geuzen heeft gescholden. Hij praatte lang met haar. Margaretha is niet weggereden. Zij is weer uit de karos gestapt en terug in het paleis gegaan, bleek, bang, boos. De graaf van Egmond is haar gevolgd en later ook de Prins van Oranje. De karos is weer in het wagenhuis gezet en de wagens zijn uitgeladen. De vlucht van de landvoogdes naar Bergen is niet doorgedaan.

En 's avonds is er een plakkaat verschenen. Het zal wel heel gauw ook in Antwerpen worden aangeplakt. Er staat in dat plakkaat dat de inquisitie is afgeschaft, niet enkel opgeschort, zoals de landvoogdes Brederode heeft beloofd, maar afgeschaft. Er staat ook in dat voortaan hagepreken gehouden mogen worden op alle plaatsen, waar ze al gehouden zijn. Wat zegt ge daar wel van?

Dit hebben Egmond en Oranje van haar losgekregen. Maar nooit zou Margaretha de inquisitie volledig hebben afgeschaft en de hagepreken uitdrukkelijk hebben toegestaan als zij niet doodsbenauwd geworden was door de beeldenstorm. Eerst dacht zij er heel anders over. Toen de beeldenstorm begon in een paar Vlaamse dorpen, wilde zij er de soldaten op af

sturen. Toen ze hoorde wat er in Antwerpen gebeurde, heeft ze de Prins van Oranje voor alles uitgescholden, want zij gaf hem de schuld. Maar toen ze vernam dat de beeldenstorm overal woedde, in heel Vlaanderen, in Zeeland en in Holland, tot in Friesland toe, werd ze bang. Ze vreesde dat de furie ook in Brussel uit zou breken en dan niet enkel in de kerken, maar ook in haar paleis. Daarom wilde zij vluchten. Egmond heeft haar ervan teruggehouden. „Als de landvoogdes vlucht, barst hier de beeldenstorm zeker los,” heeft hij gezegd. „Dan raakt het gehele land in opstand.” Hij heeft beloofd dat hij haar zou beschermen en de stad in vrede houden. Maar de Prins van Oranje heeft geëist dat de inquisitie werd afgeschaft, de hagepreken toegelaten en dat de beeldenstormers geen straf zullen krijgen. En dat heeft zij allemaal beloofd.

Gefeliciteerd, Pier, dat jullie in Antwerpen zo kordaat opgetreden zijn. Nu wordt ons volk straks vrij van Spanje. Doe de groeten van mijn vader aan de jouwe.

Je vriend,
Boudewijn van Damme.

Pier leest de brief met rode oren. Geweldig, wat een nieuws! Hij vliegt ermee naar zijn vader, die staat te schrijven aan zijn hoge lessenaar in het kantoor.

„Vader, ge hebt gezegd dat de beeldenstorm alles had bedorven en kijk nou eens hier! Wij hebben het niet verloren; wij hebben het gewonnen door de beeldenstorm!”

11. GEVOLGEN VAN DE BEELDENSTORM

Het is november 1566, drie maanden na de beeldenstorm. Pier haast zich uit school naar huis. Zijn vader komt vandaag terug uit Brussel. Pier was graag met hem meegegaan op deze nieuwe reis, maar het mocht niet; hij moest naar school. Nu brandt hij van nieuwsgierigheid, want er lopen allerlei geruchten. In Antwerpen maakt men zich ongerust.

Ha, vader is al aangekomen. Een knecht voert zijn paard aan de teugel naar de stal. Een pakpaard wordt nog afgeladen. Sinjeur Plantijn staat voor het haardvuur, zijn handen en voeten warmend na de koude rit.

„Hoe staat het er in Brussel bij, vader?” valt Pier met de deur in huis.

„Slecht,” antwoordt Plantijn stroef. „De beeldenstorm gaat ons zuur opbreken.”

Pier schrikt ervan. „De landvoogdes heeft toch beloofd dat zij de beeldenstormers *niet* zou straffen!”

„Dat zei ze, ja, toen ze in de knoei zat. Ze was doodsbang. Maar nu heeft ze een leger, en alle beloften zijn vergeten. De beeldenstormers krijgen straf. En dat niet alleen. De hagepreken zijn verboden, de inquisitie komt terug, de hervorming wordt uitgeroeid.”

Pier staat ontzet. „Dat dulden wij toch niet! Het verbond van de edelen . . .”

„Dat verbond is uit elkaar gespat. Verscheidene edelen hebben dienst genomen in het leger van de landvoogdes. De graaf

van Egmond is trouw aan de koning.”

Pier duizelt van de jobsboodschappen. „Is alles nu verloren, vader?” vraagt hij hees.

„Op de edelen heb ik nooit vertrouwd. Er waren enkele goeden in het verbond: graaf Lodewijk, Toulouse, Marnix van Sint Aldegonde . . . De rest: weerhanen en avonturiers. De weerstand tegen de tirannie van Spanje moet van de burgers komen. Hij zou gekomen zijn, als die ellendige beeldenstorm niet alles had verbruid. De roomsen hebben een afschuw van ons gekregen. De lutheranen keren zich ook van ons af. De calvinisten staan alleen.”

„Dus alles is verloren?”

„Wij laten ons niet als schapen slachten, Pier. Vanavond komt de kerkeraad bijeen. Daar zal ik voorstellen troepen aan te werven om het op te nemen tegen het leger van de landvoogdes.”

Pier veert op. Zijn vader wil dus vechten! Tot dusver heeft hij altijd tot geduld en voorzichtigheid gemaand. Datheen was hem te wild. En nu wil vader hetzelfde als Datheen. Dan komt het goed!

Die avond wil Pier wakker blijven tot zijn vader thuiskomt uit de kerkeradsvergadering. Dan zal hij horen of er aangepakt zal worden. Scherp luistert hij naar voetstappen op de straat, naar het knarsen van het slot, naar het dichtslaan van een deur.

Er naderen voetstappen . . . Ze gaan voorbij. De nachtwacht ratelt en roept: „De klok heit tien . . .” Er gaan weer voetstappen voorbij . . . Geen slot knarst, geen deur slaat. Opnieuw ratelt de nachtwacht. „De klok heit elf . . .,” roept hij. Vader komt niet. De kerkeraad vergadert lang. Pier valt in slaap. Als hij wakker wordt, is het al dag. Pier springt zijn bed uit. Zijn vader staat al bij zijn lessenaar in het kantoor te schrij-

ven – alleen. De klerken zijn nog niet gekomen.

„Vader, hoe is het afgelopen?”

„Er wordt een leger aangeworven. We zullen aan Prins Willem vragen of hij aanvoerder wil zijn.”

„Hoera!” roept Pier. „Nu slaan wij alle Spanjolen het land uit!”

„Dat staat nog te bezien, Pier,” dempt Plantijn de vreugde van zijn zoon. „Op het ogenblik hebben wij alleen maar plannen. We weten ook niet of de Prins het doet.”

De werftrouwen wordt geroerd in Antwerpen. Pier loopt van het ene inschrijvingskantoor naar het andere om te zien hoevele er gevolg geven aan de oproep. Wel, het gaat best. Overal staan rijen mannen te wachten op hun beurt en op het handgeld. In enkele dagen geven zich in Antwerpen vijfduizend vrijwilligers op. En in de dorpen in de omtrek gaat het nog beter. Binnen een week laten in totaal dertigduizend man zich werven voor het geuzenleger. Pier is opgetogen. „Dat is toch prachtig, vader.”

„We zullen hopen dat het goed gaat, Pier,” zegt die.

„Maar vader! Wij hebben dertigduizend man! Dat is toch een sterk leger. De landvoogdes heeft er maar dertienduizend en die moet zij nog over het gehele land verdelen.”

„Die dertienduizend zijn *soldaten*. En die van ons . . . Wat voor mensen heb je bij de werfbureaus gezien?”

„O, allerlei. Er waren jongens bij, niet eens veel groter dan ik. Ik wou dat ik ook mee mocht vechten.”

„Jij bent te jong . . . Ik bedoel, wat voor beroep oefenden die lui uit?”

„Er waren zeelui bij.”

„Hm, dat zijn de slechtsten niet. Zeevolk weet van wanten.”

„De meesten waren wevers.”

„Dat had ik wel gedacht. Kromme, kreupele en wrakke we-

vertjes. Ze hebben geen werk. De muizen liggen thuis dood voor de kast. Ze laten zich werven voor het handgeld. Dat zijn geen soldaten, Pier. En wat het ergste is: we hebben nog steeds geen aanvoerder.”

Met een vaart rent Pier van het Steen naar huis, springt de stoep van de Goede Neringhe op, gooit de deur wijd open en roept naar binnen: „Vader, de Oostzeevloot is er!”

De deur dicht!” beveelt Plantijn. Zijn brieven waaien weg. Pier sluit de deur, maar hij gaat in één adem door: „De Dolfijn gaat al ten anker en de Gouden Hoorn komt er achteraan en er zijn wel dertig, veertig zeilen op de Scheldel!”

De komst van zijn schepen, de aankomst van de Oostzeevloot, gaat de koopman natuurlijk ter harte. Hij legt zijn ganzeveer neer, slaat zijn mantel om en wandelt met zijn zoon naar het Steen. Maar hij is toch niet zo vol van de aankomst van de schepen als Pier verwacht had. Hij is stil en geeft afwezige antwoorden. „Wat hebt u toch, vader?”

En dan vertelt Plantijn wat hij vernomen heeft vlak voor Pier de boodschap van de aankomst van de Oostzeevloot bracht. „Het leger van de landvoogdes trekt op Valenciennes af.” Zijn toon is somber.

Het treft Pier als een schot. In Valenciennes is ieder geus. Het is de burocht van de hervormden. Als het leger van de landvoogdes op Valenciennes aftrekt, dan is het om de geuzen te verpletteren . . . Maar daarvoor hoeven zij zich toch niet bang te maken! Nú niet! Het geuzenleger telt dertigduizend man.

„We gaan de Spanjolen in de pan hakken, vader!”

Plantijn glimlacht meewarig. „Daar ben jij nogal zeker van. Ik niet. Dat leger van ons is een saamgeraapte hoop. Het ergste is dat wij geen aanvoerder hebben. Prins Willem wil

niet. Die ellendige beeldenstorm heeft ook hem kopschuw gemaakt."

Pier perst de lippen op elkaar. Telkens weer de beeldenstorm. Toen hij de woestelingen in de Onze Lieve Vrouwe-kerk zag razen, vond hij het vreselijk. Maar toen Datheen zei: „Wat maak je je druk over een hoop kapotte beelden? Het martelen, wurgen, verdrinken en verbranden van onze mensen is toch veel erger," was hij het daarmee eens. En de inquisitie was dan toch maar afgeschaft en de preek vrijgelaten, dank zij de beeldenstorm. Maar nul . . . Het leger van de landvoogdes op weg naar Valenciennes. En Prins Willem wil geen aanvoerder van de geuzen zijn. Dat zijn ook gevolgen van de beeldenstorm . . .

„Vaar je mee naar de Dolfijn, Pier?"

Hij schrikt op uit zijn gepeins. „Ja, ja . . ." Ze zijn op het Steen. Ze stappen in de jol en varen naar de kogge. Er mogen dan donkere wolken in het zuiden hangen, vandaag is het een goede dag. De Oostzeevloot is behouden binnen. Er is nu overvloed van graan voor het arme volk, dat lange tijd alleen van bonen en bieten leven moest.

Een week later. Op een vrije middag heeft Pier boodschappen voor zijn vader gedaan. Brieven brengen naar schippers, die de haven uitgaan. Het is gezellig druk op het Steen. Sinds de koning van Denemarken de Sont voor schepen uit de Nederlanden open heeft gesteld, komen er telkens Oostvaarders binnen. De dokwerkers zijn druk aan het lossen. Zij draaien de windassen om zware zakken graan uit de ruimen te hijsen en ze op de wagens, die op de kade staan, te zetten. Klaar met zijn boodschappen loopt Pier naar de Zuiderpoort. Misschien is er nieuws van het leger. Want het geuzenleger is uitgerukt om de Spanjaarden aan te vallen en Valenciennes

te ontzetten. Een aanvoerder is gevonden, nadat Prins Willem heeft geweigerd: Datheen. De dominee soldaat. Wel, er bestaat geen vuriger en dapperder geus dan Petrus Datheen. Een oloop bij de poort. „Het geuzenleger . . .” vangt Pier op. Ha, nieuws! Hij dringt zich door de opeengepakte mensen heen. Weer vangt hij enkele woorden op. Ze doen hem schrikken. Nog weet hij niet wat er gebeurd is. Maar de mensen schijnen allemaal bedrukt en bang.

Op de bank van de wacht bij het poortgebouw zit een man, die er erbarmelijk uitziet. Zijn kleren zijn gescheurd en vuil. Hij is doodop. Hoor! Hij vertelt, schor en haperend. Pier spitst de oren.

„Ze waren er opeens, vóór ons, achter ons . . . Hun paarden joegen op ons af. De ruiters hakten op ons in . . . Wij weken terug. Toen was hun voetvolk achter ons . . . We wilden vechten maar we konden niet. We hadden geen aanvoerder . . .”

„Datheen toch,” valt de wachtmeester hem in de rede.

„Die riep maar: Voorwaarts! voorwaarts! . . . Maar hij wist niet, waarheen hij ons moest leiden . . . Het werd een bloedbad. Wel honderd . . . wel duizend van de onzen zijn gesneuveld . . . Een beetje water, alsjeblijft. Ik verga van dorst . . . En hebben jullie ook wat brood? . . . Ik rammel . . .”

Piers hart staat stil terwijl hij luistert. Dit is verschrikkelijk! De wachtmeester is ruw tegen de vluchteling. „Ik geloof geen lor van je verhaal . . . Jij wou je hachje redden, vent . . . Je bent laf aan de loop gegaan toen het vechten werd. En nou hang je dit verhaal op om je vrij te pleiten.”

„Nee, heus niet, wachtmeester . . . Het was allemaal bloed . . . Ik heb gevochten wat ik kon.”

„Stop de kerel in het hok!” beveelt de wachtmeester zijn mannen. „Met zijn geklets maakt hij de burgerij maar overstuur.” Pier ijlt naar huis, vol van wat hij heeft gehoord.

„Vader . . . die man . . . die vluchteling beweert dat de geuzen zijn verslagen . . . duizend doden. Maar de wachtmeester zegt dat-ie kletst. Zo is het, hee vader? Hij kletst. Het is niet waar. De geuzen zijn niet in de pan gehakt.”

Plantijn zwijgt. Hij staart naar buiten met een diepe frons in het voorhoofd.

„Vader, u gelooft toch ook dat die man maar wat bazelt! De geuzen kunnen niet verslagen zijn.”

Plantijn zegt niet wat Pier zo graag van hem wil horen. Zijn antwoord luidt: „Wacht af. We zullen het spoedig weten, Pier.”

De volgende dag weet Antwerpen alles. De vluchteling sprak de waarheid. De Spaanse bevelhebber heeft, toen hij hoorde dat Datheen met zijn geuzen tegen hem optrok, het beleg van Valenciennes opgebroken om eerst met het geuzenleger af te rekenen. De Spaanse ruitery is om de geuzen heen getrokken. Zij deed een snelle aanval. Toen de geuzen voor de ruiters weken, liepen zij het Spaanse voetvolk in de armen. Het geuzenleger, ordeloos en slecht bewapend, geraakte in verwarring. Datheen was moedig als een leeuw. Hij stormde op de vijand in, al roepend: „Voorwaarts! Volg mij!” Maar hij wist niet hoe hij zijn troepen leiden moest. Het werd een bloedbad met drieduizend doden!

12. DEZE ELLENDEN GAAN VOLENDEN ...

Pier verbaast zich alle dagen sterker over zijn vader. Die heeft het drijven van Datheen tot het gebruiken van geweld steeds afgekeurd. In het verbond der edelen had hij geen duit vertrouwen. Op het geuzenleger stelde hij geen hoop. Alles is uitgekomen zoals hij heeft verwacht.

Het verbond der edelen is uit elkaar gespat. Het geuzenleger is vernietigd. En sinjeur Plantijn is toch vol ijver om te strijden voor de vrijheid van geloof tegen de tirannie van koning Philips.

Te zamen met andere kooplieden heeft hij miljoenen bijeengebracht om een nieuw leger aan te werven. Een van de weinige edelen die volharden in het verzet tegen de Spaanse koning, de heer van Toulouse, heeft hij bewogen het bevel op zich te nemen. Dikwijls spreekt hij met de Prins van Oranje om hem te bewegen alsnog leider van de vrijheidsbeweging te worden en hem raad te vragen in alles wat er gedaan moet worden.

„Geloof u, vader, dat het nu goed zal gaan?” vraagt Pier.

„Je hoeft niet te hopen om te ondernemen, Pier. En je hoeft niet te slagen om te volharden.”

Pier knijpt zijn ogen halfdicht. Hij vindt dit moeilijk te begrijpen.

„Het zijn woorden van de Prins. Later zul je ze wel begrijpen. Voor het ogenblik wil het zeggen: Wij laten Valenciennes niet in de steek.”

Dit begrijpt Pier best. Er zijn burgers van Valenciennes in Antwerpen gekomen, afgevaardigden van die stad. Zij hebben in de Goede Neringhe gelogeed. Valenciennes houdt vol, hebben zij gezegd, al wordt de stad reeds maanden belegerd door de Spanjaarden. Maar als ze alleen gelaten worden, kunnen ze het op den duur niet houden. Zij hebben Anwerpen om hulp gevraagd. En zijn vader heeft gezegd dat al het mogelijke gedaan zal worden om de stad te ontzetten.

Van de stadswallen kijkt Pier naar Oosterweel. Daar, aan de oever van de Schelde, staan veel witte tenten. En in de Schelde liggen schepen. Het is het kamp en het zijn de schepen van de geuzen. Een nieuw leger is gevormd en het heeft bij Oosterweel een goede stelling betrokken. Het beheerst de Schelde. Het kan, wanneer dat nodig is, op Antwerpen terugtrekken. Het wacht op de troepen die uit Duitsland zullen komen. Met machtiging van Prins Willern reist namelijk graaf Lodewijk van Nassau in Duitsland rond om steun te krijgen van de Duitse vorsten voor de Nederlandse zaak en bij hen nog meer troepen te werven. Hij heeft die steun gekregen. Zodra de Duitse vendels komen, zal het leger naar het zuiden trekken om Valenciennes te ontzetten. Na de nederlaag van Datheen stond het er slecht voor in de Nederlanden. Nu is er nieuwe hoop.

In de vroege morgen van 15 maart 1567 drentelen wachters bij de Noorderpoort in het donker op de wallen. Eén wordt attent bij een gerucht. Wat nadert er op de weg in de duisternis? Hij ontdekt vage figuren. Toch geen aanval? Het is geen aansluitende vijand. De schaduwen gaan rechtstreeks naar de poort. Ze kloppen op de dichte deuren. „Laat ons erin! Help! Help!”

Op eigen gezag mogen de wachters niet opendoen. Zij roepen de wachtmeester erbij. Hij geeft verlof tot openen van het winket, het kleine deurtje in de grote poort.

Het zijn stakkerds, die naar binnen sukkelen, besmeurd, bebloed, meer dood dan levend. Het zijn geuzen! Zij horen tot de weinigen, die ontkomen zijn van het geuzenleger dat bij Oosterweel gelegerd was.

Gisteravond is het gebeurd. Bij het vallen van het donker naderden soldaten het kamp. De geuzen dachten dat het de lang verwachte Duitse vendels waren. Nu zou de opmars tot het ontzet van Valenciennes beginnen. Zij ontvingen de strijdmakkers met open armen.

Maar het waren troepen van de landvoogdes! Zij overvielen de geuzen op het alleronverwachtst. Ze regen honderden aansperen en rapieren en joegen andere honderden de Schelde in.

Ook de aanvoerder van het geuzenleger, Toulouse, werd gedood. En die zich overgaven, werden allen opgehangen. Geen pardon, had de landvoogdes gezegd. Slechts een handvol is naar Antwerpen ontkomen.

Die dag is de stad vol wild rumoer. Het volk loopt te hoop bij de poorten, op het Steen en op de Meir. Hun laatste hoop is verpletterd. In woede en wanhoop keert het volk zich tegen de burgemeesters. Die hebben de geuzen verraden. Het leger mocht niet in de stad. De mensen zijn ook boos op de Prins van Oranje, die geweigerd heeft het bevel over het geuzenleger op zich te nemen.

Schreeuwend en dreigend trekken drommen door de stad. Zij scholen samen voor het stadhuis; ze willen er binnendringen om de burgemeesters af te rossen en de boel kort en klein te slaan. Pier ziet de mannen vechten met de rakkers van de schout. Hij ziet stenen door de ramen vliegen. Er

sneuvelen verscheidene ruitjes, maar verder dan de hoge stoep komen de geuzen niet. Zij trekken af.

Hun woede is echter niet bedaard. Ze willen vernielen en verwoesten. Nu hun dat bij het stadhuis niet is gelukt en er in de kerken na de beeldenstorm niets meer te verwoesten is, zoeken zij een uitlaat voor hun opgekropte woede en angst in het vernielen van de woningen der rijke kooplui. De roomsen en de lutheranen hebben hen verraden, menen zij, nu zullen ze zich op hen wreken.

Op de Meir staan de rijke huizen van de grote kooplui naast elkaar. Ze hebben hoge stoepen en grote ramen, bezet met glas-in-lood ruitjes. Hun trapgevels zijn voorzien van beeldhouwwerk. En achter de fraaie gevels zijn de voorname kamers met kostbare vloerkleden uit de Levant, kristallen kaarseluchters en grote schilderijen. Die boel moet allemaal kapot.

Pier volgt de drom met een onrustig kloppend hart. Wat zal er groeien uit de razernij van het grauw? Opeens een heftige schrik. Het grauw dringt op hun huis aan. Ze gooien stenen door de ruiten van de Goede Neringhe. Zijn die lui gek? Weten ze niet dat Plantijn geus is? Dat op hun zolder jarenlang de preek gehouden is? Dat zijn vader tot tweemaal toe een zak vol geld gegeven heeft om het eerste en het tweede geuzenleger aan te werven?

In elk geval trekken de woestelingen er zich geen steek van aan. De Goede Neringhe is het grootste en het rijkste in de rij koopmanshuizen.

„Breek open die deur! Sla alles wat daarbinnen is aan grui-zels. En zet de rooie haan op het dak!”

Pier zou naar voren willen vliegen. Hij zou willen schreeuwen: Niet doen. Hier woont een geus, een van jullie eigen volk! Maar hij is slechts een jongen. Als hij naar voren dringt, wordt hij

achteruit gestompt. „Houd jij je koest, kwajongen!” En als hij probeert te zeggen dat ze zich vergissen, dat hier geen roomse of een lutheraan, maar een geus woont, gaat zijn lichte stem verloren in een woest lawaai.

Daar gaat de voordeur van de Goede Neringhe open. Het is Plantijn. Alleen en ongewapend treedt hij op de stoep. Hij steekt zijn hand bezwerend op om het volk te doen bedaren. Ha, vader gaat de mensen vertellen dat zij zich vergissen! Hij, Pier, kon het niet, maar naar zijn vader zullen ze wel luisteren. De mensen weten toch dat hij de geuzenlegers op poten heeft gezet.

Plantijn kan zich niet verstaanbaar maken. Hij kan niets aanvangen met het grauw. Al wilder en al dreigender wordt hun geschreeuw. Blijkbaar kan het de bende geen steek schelen of hij rooms of geus is. Hij is een rijke opschepper. Zijn huisraad moet kapot. En als hij hun dat wil beletten, gaat hijzelf ook kapot. Pier is radeloos als hij ziet dat de woestelingen op zijn vader aandringen. Stenen vliegen hem langs het hoofd . . . Een ruiter rijdt de Meir op. Pier herkent hem onmiddellijk. Die rosse ringbaard, die kortgeknipte knevel, dat is de Prins, Prins Willem van Oranje. Onbevreesd stuurt hij zijn paard tot midden in de woeste troep. Bezwerend steekt hij de hand omhoog. En wat sinjeur Plantijn niet is gelukt, vermag de Prins. Voor de burggraaf van de stad, voor de wijze en goede Prins hebben de mensen wel ontzag. Het lawaai bedaart.

„Gaat naar huis, mannen. Door oproer en geweld lijdt onze zaak alleen maar schade . . .”

Niet allen luisteren naar de Prins. „Verrader! . . . Papenknecht!” wordt hier en daar geroepen.

Er groeft zich een frons in het hoge voorhoofd van Oranje. In plaats van vriendelijk vermanen gaat hij nu bevelen.

„Naar huis! En wee als ge geweld pleegt. Het zal u berouwen.

Ik straf iedere oproerkraaier!”

Het gezag van Willem van Oranje is groot in Antwerpen. De herrieschoppers kruipen in hun schulp. De menigte verspreidt zich. Het wordt rustig op de Meir. Pier, nog bevend van angst om het gevaar dat zijn vader, moeder en Lieske heeft bedreigd, is vol bewondering en dankbaarheid voor de Prins.

Bij het stadhuis en voor de Goede Neringhe is het onheil wel bezworen, maar in de stad laait telkens weer, nu hier, dan daar, rumoer op. Het is of Antwerpen ijlt in een felle koorts. Prins Willem moet telkens razend volk tot bedaren brengen.

Drie dagen lang dreigt ieder ogenblik de vlam van het oproer uit te slaan. Oranje voorkomt plundering en brandstichting door zich onbevreesd in het woedendste gedrang te wagen. En eindelijk komt de stad tot rust.

Pier gaat weer naar de Franse school, die een week lang gesloten is geweest.

Op een dag vindt hij, thuishkomend uit school, zijn vader niet op het kantoor. „Hij is binnen,” zegt een klerk. In de kamer zitten zijn vader en moeder samen. Dat is zeer ongewoon op dit uur van de dag. Vader kijkt ernstig. Moeder wist tranen weg. Pier schrikt ervan. Is er alweer onheil?

Plantijn vertelt zijn zoon het bericht dat hij pas gekregen heeft. Valenciennes, dat zich maandenlang dapper verdedigde tegen het leger van de landvoogdes, heeft de moed verloren, toen het geuzenleger bij Oosterweel verpletterd werd en heeft zich overgegeven. De Spanjaarden hebben de stad volledig uitgemoord.

Pier staat verslagen. Valenciennes was het bolwerk van de geuzen. Nu dat gevallen is, is alle hoop weg. De landvoogdes zal haar gezag ook vestigen in andere steden, waar de beeldenstorm heeft gewoed. Zeker in het roerige Antwerpen. En wat zal dan het lot der geuzen hier zijn? Niet beter dan in Valenciennes. Of zouden de „groten”, Egmond of Brederode of Oranje, bescherming kunnen bieden?

„Egmond heeft de overval op het geuzenleger bij Oosterweel beraamd.”

Egmond! Eens heeft het volk zijn hoop op deze graaf gebouwd. Na de beeldenstorm heeft hij zich van de hervormden afgekeerd. En nu heeft hij de macht van de geuzen vernietigd.

„Brederode dan?”

„Brederode heeft onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de

koning aangeboden.”

Pier siddert. Dit is erger dan al het andere. Brederode was de leider van het verbond der edelen, de grote geus. Als zelfs hij door de knieën gaat . . .

„De Prins?” vraagt hij aarzelend. Want Prins Willem van Oranje is uiterst voorzichtig. Hij heeft zich niet eens openlijk ingelaten met het verbond der edelen; hij heeft het bevel over de geuzenlegers geweigerd; hij wilde zich niet aansluiten bij de calvinisten.

„De Prins denkt niet aan onderwerping aan de koning.”

„Ei, dat valt meel!”

„De Prins gaat het land verlaten.”

Piers even opgewekte hoop stort weer ineen. „De Prins gaat vluchten?”

„En Alva wordt landvoogd in plaats van Margaretha.”

„Alva? Wie is Alva?”

„De dapperste en de wreedste van alle Spaanse generaals. Hij zal het bloed der geuzen laten stromen. De Prins doet er wijs aan dat hij zich aan zijn greep onttrekt.”

„Maar hij laat ons in de steek,” zegt Pier bitter.

„Wij gaan ook weg.”

Pier schrikt. „Wij? Kan dat? Dan zijn we ons huis en alles kwijt.”

„Als we blijven, zijn we bovendien ons leven kwijt.”

„We geven het op; we bukken voor de koning,” zegt Pier grimmig.

„Zo moet je het niet zien, Pier. Terugtrekken is geen overgave. De Prins gaat naar de Dillenburg. Wij naar Embden. Veel geuzen gaan daarheen of naar Bremen of Londen, van hier, uit Vlaanderen en uit Holland. Maar wij zullen daar niet met de handen over elkaar gaan zitten. In Duitsland en in Engeland hopen we te werken voor de bevrijding van de Neder-

landen. De Prins op de Dillenburg. Wij in de havensteden. Het is nu een donkere tijd. Waarschijnlijk wordt het nog benauwder. We moeten door een zwarte nacht heen. Maar straks zal de zon opgaan over de Nederlanden. Deze ellenden gaan volenden en verpletterd wordt het juk.”

VERKLARING VAN OUDERWETSE WOORDEN

crucifix	—	kruisbeeld
drapenier	—	lakenhandelaar
Fransvaarder	—	schip dat naar Frankrijk vaart
getabberd	—	in toga
karveel	—	vrachtschip, moderner dan de kogge
kazuifel	—	misgewaad
kogge	—	middeleeuws vrachtschip
kuras	—	borstharnas
maarte	—	dienstbode
magister	—	meester, leraar
monstrans	—	zilveren of gouden vaatwerk met topkruisje, waarin het sacrament wordt rondgedragen. (R.-K.)
mulder	—	molenaar
pasement	—	belegsel
pinas	—	klein, snelzeilend zeeschip
rapier	—	degen
santenkraam	—	alle heiligen te zamen
sater	—	duivel
schepen	—	gemeenteraadslid
sprietzeil	—	zeil dat aan een spriet wordt opgehesen. (Zie op titelplaat het linkse schip en de achtermast van het tweede.)
staalever	—	vissersschip
tabbaard	—	toga, kleed der geleerden
telloor	—	etensbord

INHOUD

1. Een gast uit Hamburg	7
2. Wie heeft gelijk?	13
3. Pier in Brussel	19
4. De overval	32
5. Leve de geuzen!	37
6. Pier bij de hagepreek	41
7. De landvoogdes verbiedt . . . toch doen	46
8. Storm op til	53
9. De beeldenstorm	64
10. Verloren of gewonnen?	68
11. Gevolgen van de beeldenstorm	74
12. Deze ellenden gaan volenden	82
Verklaring ouderwetse woorden	91